

**Stora Gatan/Torggränd
Sigtuna, Up, 2001**

Johan Runer

Rapport Arkeologisk förundersökning

Stora Gatan/Torggränd Sigtuna, Up, 2001

Johan Runer

Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 48

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna

sigtunamuseum@sigtuna.se
www.sigtunamuseum.se

Omslagsbild: Delar av en eventuell brunn påträffad i schakt 1 vid Stora Torget.

Produktion: Sigtuna Museum

© Text: Johan Runer
© Kartor: Sigtuna Museum om inget annat anges
© Foto: Sigtuna Museum om inget annat anges
© Form/layout: Jacques Vincent
Original: Anders Wikström

Tryck : Sigtuna Museum 2010

ISSN : 1401-4645
ISBN : 978-91-86292-10-2

Det är förbjudet att reproducera innehåll från boken i någon form, elektroniskt eller på papper eller på annat vis, utan inhämtad skriftlig tillåtelse från utgivaren.

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund	5
Redovisning av undersökningen	6
Schakt 1 - Stora Gatan mitt för Torggränd	6
Schakt 2 - Torggränd	14
Schakt 3 - Stora Gatan mitt för Laurenti gränd	16
Schakt 4 - Stora Gatan framför kvarteret Brasan 6	17
Schakt 5 - Stora Gatan mitt för Långgränd	24
Schakt 6 - Stora Gatan framför kvarteret Draken	26
Sammanfattande slutsatser	26
Referenser	27
Administrativa uppgifter	28
Bilaga: Fyndlista	29

Orienteringskarta med schaktens placering i staden.

Inledning

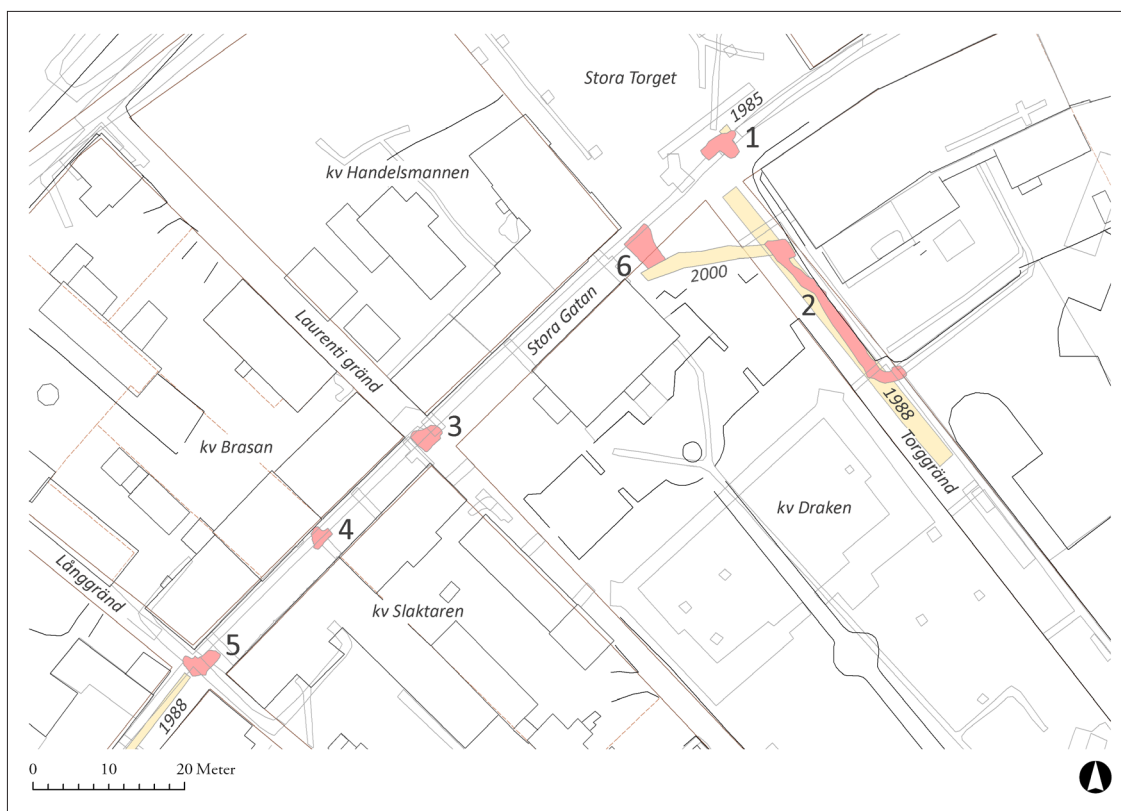
På uppdrag av Stadsbyggnadskontoret i Sigtuna kommun togs under oktober till november 2001 sex stycken schakt upp med grävmaskin i Stora Gatan och Torggränd i Sigtuna stad i syfte att byta ut avstängningspunkter för vattenledningar (figur 1). Arbetet utfördes av Mark och Vatten, Sigtuna kommun. Samtliga schakt som togs upp låg i gammal rörgrav och orörda kulturlager berördes inte. Den arkeologiska undersökningen bestod i att övervaka schaktningen så att de utfördes i befintliga schakt och att dokumentera de schaktväggar där lämningar av arkeologiskt intresse fanns. Steril nivå/glacial lera nåddes inte i något schakt.

Bakgrund

Stora Gatan brukar kallas "Sveriges äldsta gata". Den har kunnat beläggas arkeologiskt redan i den äldsta stadsplanen (Tesch 1994: 119). Kanter på

medeltida kavelbroar har flera gånger kunnat iakttagas vid grävningar för VA i Stora Gatan. På grund av begränsade utgrävningsschakt och dåliga bevaringsförhållanden är dock den medeltida Stora Gatan relativt okänd vad avser gatubeläggningarnas karaktär, utseende, bredd och förändring över tiden.

Torggränd leder i sydlig riktning från Stora Gatan vid Stora Torget ned till Strandvägen. I samband med en arkeologisk undersökning i kvarteret Draken 2000 kunde det konstateras att även Torggränd hade sin medeltida föregångare i en nord-sydlig passage. På båda sidor om denna passage iaktogs tomter med huslämningar (Pettersson 2002). Den aktuella undersökningen kunde förväntas beröra tomten öster om passagen. Ett syfte blev att försöka dela in påträffade huslämningar i zoner enligt det mönster som iaktogs vid grävningen i kv Trädgårdsmästaren 1988-1990 (se Pettersson 1995).

Figur 1

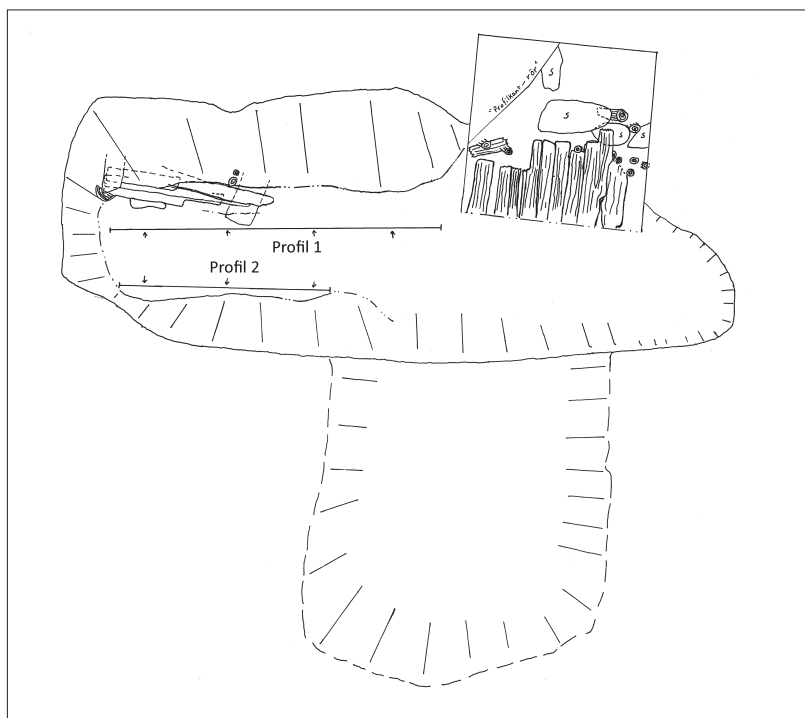
Schaktplan från StadsGIS med aktuella schakt markerade med rött och äldre arkeologiska undersökningar som nämns i texten markerade med gult och årtal samt övriga undersökningar markerade med gråa linjer.

Redovisning av undersökningen

Med fältarbetet avslutat kunde det konstateras att de lämningar som iakttogs och dokumenterats var av sinsemellan relativt disparat karaktär. Föreliggande kapitel har därför delats upp i mindre stycken där respektive schakt redovisas separat vad gäller utförande, resultat och slutsatser. I kapitel "sammansfattande slutsatser" redovisas mer övergripande slutsatser som undersökningen sammantaget kan visa på.

Kontexterna beskrivs enligt följande:

1. Typ av kontext (lager, konstruktion, nedgrävning etc)
2. Utseende/konsistens
3. Färg (gäller lager)
4. Riktning (gäller främst trä och stolp-/störhål)
5. Innehåll, ofta med en procentuell uppskattning av hur innehållet fördelar sig (gäller lager).
6. Tolkning.

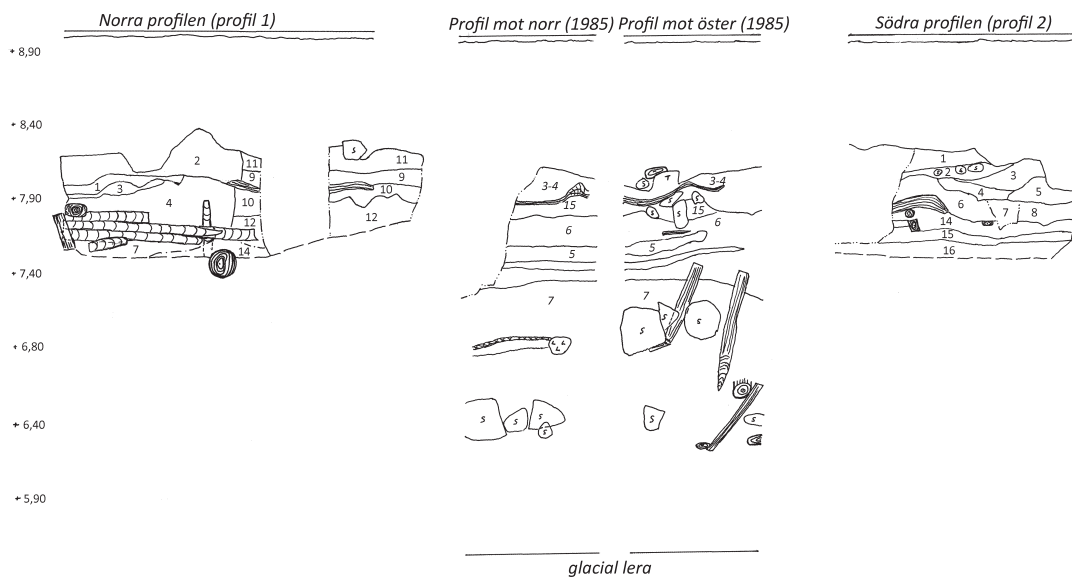
Figur 2
Schakt 1, plan. Infälld fyrkant i det nordöstra hörnet är resultat från en undersökning 1985.

Schakt 1 – Stora Gatan mitt för Torggränd

Utförande

I Stora Gatan mitt för Stora Torget grävdes med maskin ett 10 m² stort schakt (schakt 1) som mätte ca 5 m i öst-västlig riktning, ca 1-2 m i nord-sydlig riktning och var ca 1,5-1,7 m djupt (figur 2). Schaktets väggar var i den västra delen relativt ostörda, och profilritning av norra (profil 1) och södra (profil 2) schaktväggen utfördes.

I samband med att vattenledningen började ge med sig vidgades schaktet mot söder med ca 2 x 2 m. Mot schaktets botten i östra och västra schaktväggen fanns 0,1 m tjocka kulturlager. Det akuta arbetsläget medgav ingen närmare dokumentation. Det förefaller dock sannolikt att det, åtminstone delvis, rörde sig om en fortsättning på lager 16, profil 2.

Figur 5
Schakt 1, profil 1 och 2 utritade tillsammans med sektionssritningar från en undersökning 1985.

Undersökningsresultat

I schaktets norra vägg (profil 1) iaktogs en träkonstruktion (nr 13), bestående av fem på varandra liggande klenare stockar med en iakttagbar längd på mellan 0,25-1,10 m, löpande i öst-västlig riktning (figur 3). Samtliga hade en diameter på ca 0,10 m och var avbarkade. Konstruktionen bestod vidare av två nord-sydligt liggande stockar varav endast södra ändarna kunde iaktas i profilen. Den västra av dessa hade en diameter på ca 0,15 m och var starkt sammanpressad. Eventuellt var även denna stock avbarkad. Den östra stocken hade en diameter på ca 0,2 m och var obarkad. I konstruktionens sydvästra hörn fanns en nedslagen påle med ca 0,15 x 0,1 m diameter som var bilad på två sidor. Pålen lutade något åt sydväst. Vid ingrävning i profilen påträffades i konstruktionens inre sydöstra hörn två nedslagna stölar/pålar med en diameter på ca 0,08 respektive 0,04 m. Framför och delvis under träkonstruktionen och ovanpå den östra stocken i nord-sydlig riktning, fanns en ca 0,1 m tjock kompakt matta av sammanpressad barrträdsbark (lager 14, profil 1, figur 3).

Konstruktionen var uppenbart skadad, och gav intryck av att delvis ha rasat ut mot sydväst. Ovanför/inuti träkonstruktionen iaktogs ett lager med ovanliga karaktäristiska drag (lager 4). Uppenbarligen har detta lager avsatts i en starkt fuktig miljö, med anledning av de i lagret frekvent förekom-

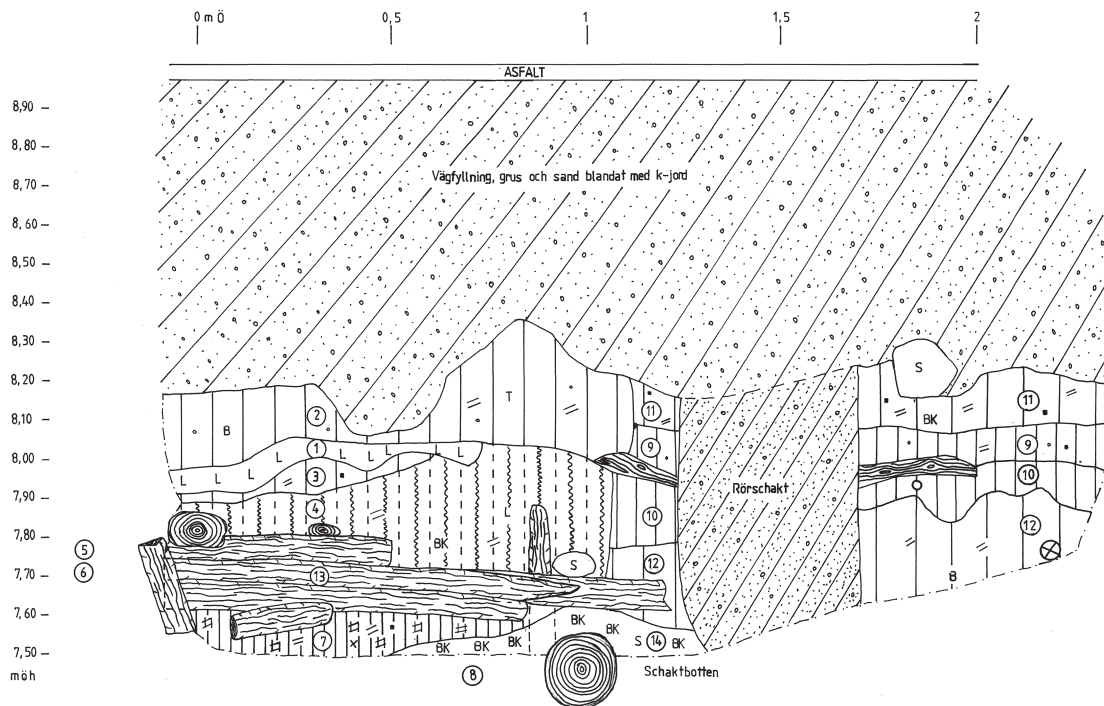
mande hårt korroderade järnkrustorna. ”Utanför” konstruktionen (mot öster) anslöt två lager med liknande innehåll, dock inte med samma stora mängd korroderat järn (lager 10, 12). Lager 10 föreföll också att närmast utgöra en ”övergångszon” mellan det överlagrande lager 9, som hade karaktäristiska drag för ett utomhusavsatt kulturjordslager, och lager 12 som i mångt och mycket påminnande om lager 4.

Lager som motsvarar lager 9, 10, 11 och 12 påträffades också vid en arkeologisk undersökning 1985 och som delvis berörde den nordöstra delen av aktuellt schakt (undersökning utförd av Mikael Karlsson 1985, ej publicerad; se figur 2). Ett rimligt antagande är därför att det underlagrande lagret, som 1985 beskrevs som ”träkolslager, koncentrerat” (lager 5) motsvarar det nu påträffade barklagret, lager 14.

I botten på profil 2 (figur 4) iaktogs vad som tolkades som troligen utomhusavsatta kulturjordslager åtskiljda av sporadiska tränivåer (lager 14, 15, 16). Ovanpå dessa kunde rester av en träkonstruktion iaktas (nr 9, 10).

Slutsatser

Schaktets norra (profil 1) och södra profil (profil 2) avvek helt från varandra. Genom schaktet har alltså någon form av gräns gått. En tolkning är att

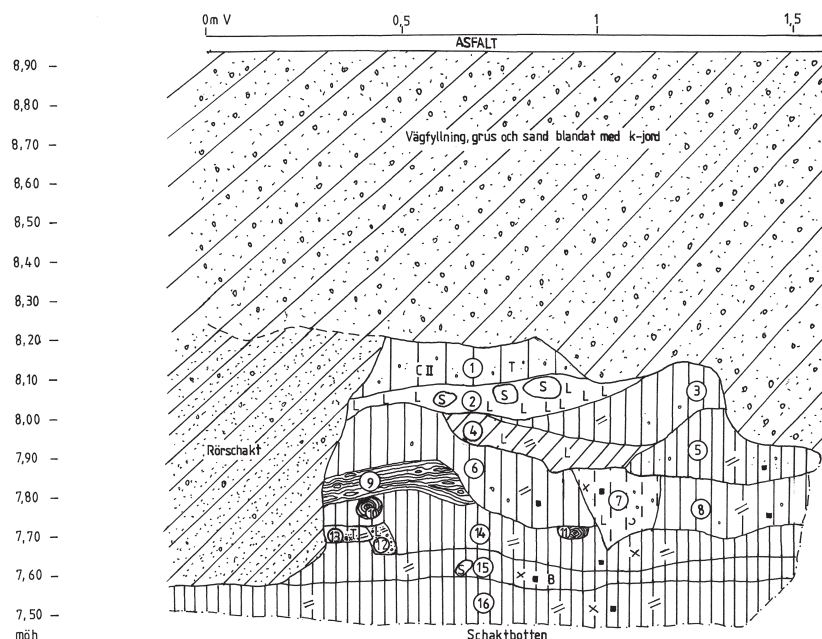

Figur 3
Schakt 1, profil 1 mot norr.

Lagerbeskrivning – schakt 1, profil 1 mot norr

1. Samma lera som lager 2, profil 2. Dock utan sten.
2. Ej så kompakt lager med relativt heterogen karaktär. Mörkbrun-brungrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (10-20%), djurben (5%), enstaka mindre stenar och tegelflis (1%). Tolkning: ev utomhusavsatt lager. Omgrävt och troligen delvis uppblandat med lager 4. Kontaktytan mot lager 4 diffus.
3. Ej så kompakt lager med relativt heterogen karaktär. Mörkbrun-rödbrun färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (10-20%), ev ngn aska. Tolkning: avsatt?
4. Heterogent och ej så kompakt lager. Svartgrå-mörkbrun färg. Består av k-jord, obränt trä och bark (20%), sand (5%), lera (1%). Lagret försvinner nedåt in bakom träkonstruktionen kontext nr 13. I botten på den här synliga delen av lagret fanns en stor mängd hårda kakor av vad som troligen är järnoxid. Lagret var med anledning av detta mycket hårt och för att jordrov skulle kunna tas fick vi med stor möda hacka loss stycken av detsamma. Tolkning: med anledning av att kontext 13 tolkas som en brunn tolkas lager 4 som påfört i brunnen efter att denna tagits ur bruk. Pga den starkt fuktiga miljön har de hårda krustorna av järnoxid bildats.
5. Lager 5-7 låg mellan träkonstruktionen och vattenledningsschaktet. Deras bevarade tjocklek var som mest några centimeter. De hade en frän lukt och föreföll vara starkt gödselhaltiga. Ev handlar det om jord som (oavsiktligt) har påförts/bildats mot kontext 13 i samband med vattenledningsschaktet. En alternativ tolkning är att det rör sig om fortsättningen på lager 14-16, profil 2. Lager 5 motsvarar alltså möjligen lager 14, profil 2.
6. Se lager 5. Lager 6 motsvarar möjligen lager 15, profil 2.
7. Se lager 5. Lager 7 motsvarar möjligen lager 16, profil 2.

8. Kompakt och homogent lager som ligger emot kontext 13. Olivgrön färg. Består till större delen av gödsel. Innehåller även en del större kol (1%) och obrända vidjor med upp till 0,01 m diameter (1%). Underlagrar sannolikt lager 14. Fortsätter under grävt djup. Tolkning: avsatt gödsellager. Motsvarar möjligen toppen på det av M. Karlsson 1985 dokumenterade skikt 8.
9. Ett relativt kompakt och homogent lager. Gråsvart-mörkbrun färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (5%), kolflis (1%), enstaka mindre gruskorn (1%). Tolkning: avsatt utomhus.
10. Lager med utseende och innehåll som en blandning av lager 9 och lager 4. Kontaktytan i väster mot lager 4 diffus. Tolkning: utomhusavsatt lager uppblandat med svåmlager i brunnen (=lager 4).
11. Heterogent och relativt luckert lager. Svartgrå-brungrå färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (20-40%; andelen trä i lagret ökar öster om rörschaktet), bark (10-20%), kolflis (1%), enstaka hornspill.
12. Relativt luckert och heterogent lager. Svartgrå-brungrå färg. Består av k-jord (50-60%), obränt trä (20-30%), sönderkorroderat järn (5-10%; ev även smidesslagg/bottenskälla?), mindre sten med en diameter på upp till 0,05 m (1-5%), kolflis (1%), ev ngt sot. Tolkning: utomhusavsatt lager utsatt för stark fukt pga det brunnsnära läget.
13. Träkonstruktion, tolkad om brunn.
14. Nivå av kompakt tallbark lagd i minst tre skikt. Kompakt svart färg. Ligger mot och delvis över kontext 13. Tolkning: Kombinerad tätning och gångyta kring brunnen (kontext 13).

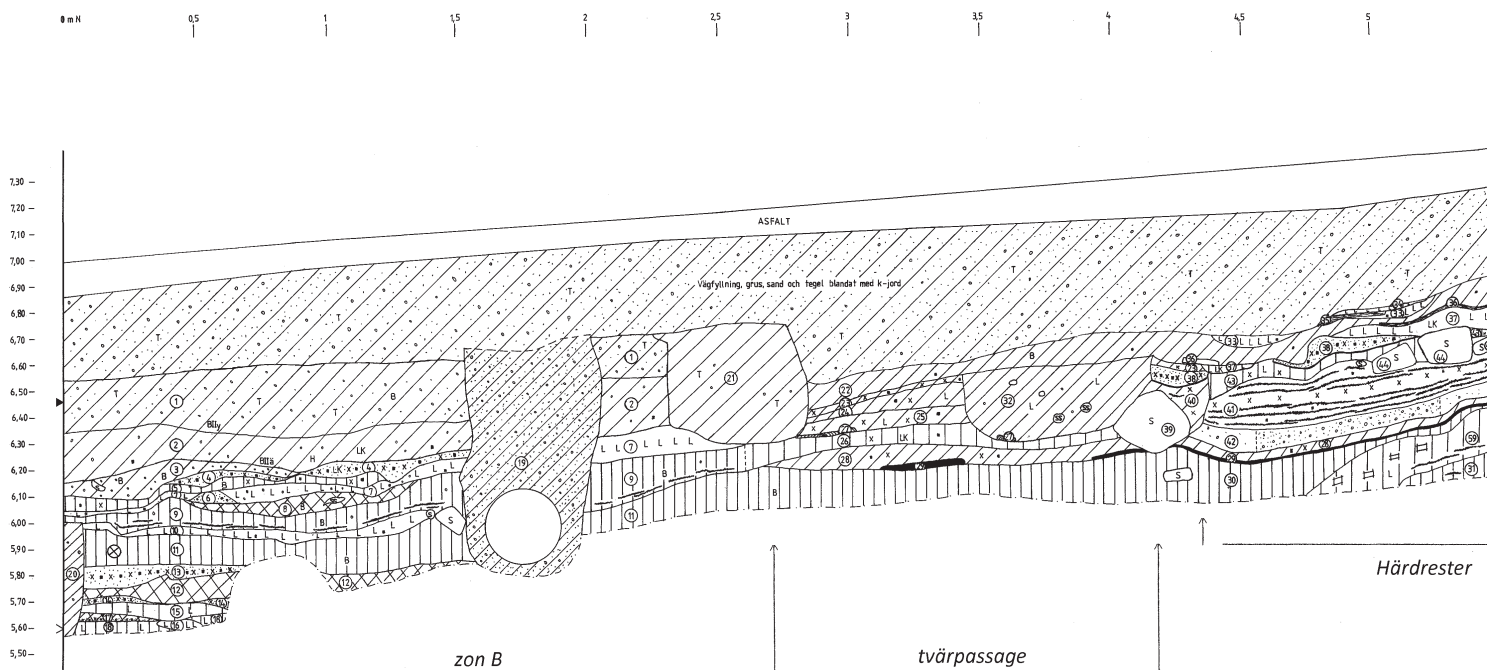

Figur 4
Schakt 1, profil 2 mot söder.

Lagerbeskrivning – schakt 1, profil 2 mot söder

1. Heterogent lager med omrörd karaktär. Övervägande mörkbrun färg. Ej så kompakt. K-jord av "torrare" karaktär (80%), tegelflis, grövre sand. Fynd av CII-gods (fnr 1). Tolkning: ev utomhusavsatt högmedeltida lager alternativt k-jord som är påförd som underlag för en gata.
2. Lager av kompakt, närmast ren lera. Gråblå färg. Med mindre stenar, upp till 0,1 m diameter.
3. Realtivt kompakt lager. Ljusare brun-grå färg. Består av k-jord (90%), enstaka gruskorn (5%), stora bitar/flis av obränt trä (5%). Kontaktytan nedåt tydlig. Tolkning: ev avsatt lager i passagemiljö.
4. Heterogent och relativt kompakt lager. Kaffebrown/grå-svart-brun färg. K-jord (80%), fläckvisa inslag av lera (10-15%), enstaka obränt trä (1 %), troligen även ngn aska/kol. Kontaktytan nedåt distinkt. Tolkning: påfört, från tomt/hus/härdrest?
5. Kompakt lager. Består av k-jord (80%), enstaka grus (1%), enstaka obränt trä (1%), enstaka kolflis (1%), ngt inslag av sand; ev torvsand? Tolkning: avsatt utomhus, möjligen i passage. Ngt stört/omkringtrampat.
6. Relativt kompakt lager. Består av k-jord (90%), enstak inslag av grus, obränt trä och kolflis. Kontaktytan nedåt distinkt.
7. Nedgrävning med distinkt nedgrävningskant. Tolkas som möjligt stolphål. Fyllt med ett relativt kompakt lager av heterogen karaktär som består av k-jord (80%), lera (5%), enstaka grus (5%), hasselnötsskal (1%), kolflis (1%), ngn aska (1%).
8. Samma som lager 6.
9. Trästycke, ev stock/bjälke? Löper i öst-västlig riktning. Obränd. Vilar på kontext nr 10. Tolkning: konstruktion av något slag. Troligen inte kavelbro.

10. Rundträ, ca 0,06-0,07 m diameter. Löper i nord-sydlig eller möjligen i nord-nordöstlig - syd-sydvästlig riktning. Obränd. Tolkning: underlag för kontext nr 9.
11. Tillbilad bjälke eller starkt sammanpressat rundträ. Ca 0,07-0,08 x 0,03-0,04 m diameter. Obränd. Riktning som kontext 10. Tolkning: ev härrörande från samma konstruktion som kontext 9 och 10.
12. Litet "lager" bestående av sand och grus (70%), lera (20-30%), och obränt trä (1%). Tolkning: ev botten på störhål. I sådana fall har stören troligen lutat mot öster.
13. Kompakt och relativt heterogent lager. Mörkbrun-gråsvart färg. Består av k-jord (80%), torvsand (5-10%), kol (5%), obränt trä (1%), bränd lera (1%; tillvaratogs som fnr 2). Tolkning: påfört, ev i samband med bortstädning av brandlager.
14. Kompakt lager med heterogen och kringrörd karaktär. Brun-röd färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (10%), sot och aska (5%), kol (5%). I lagrets botten finns sporadiska spår av en tränivå av mycket tunna plank. Dessa har troligen en öst-västlig riktning. Tolkning: utomhusavsatt lager, ev på tomt.
15. Utseende och beskrivning som för lager 14, med den skillnaden att andelen obränt trä är mindre (5%) och att lagret har inslag av synliga större djurben Liksom kontext 14 med en sporadisk tränivå i botten. Tolkning: utomhusavsatt lager.
16. Samma utseende och tolkning som lager 15. Andelen obränt trä i lagret ca 10 %. Lagrets botten ej synlig.

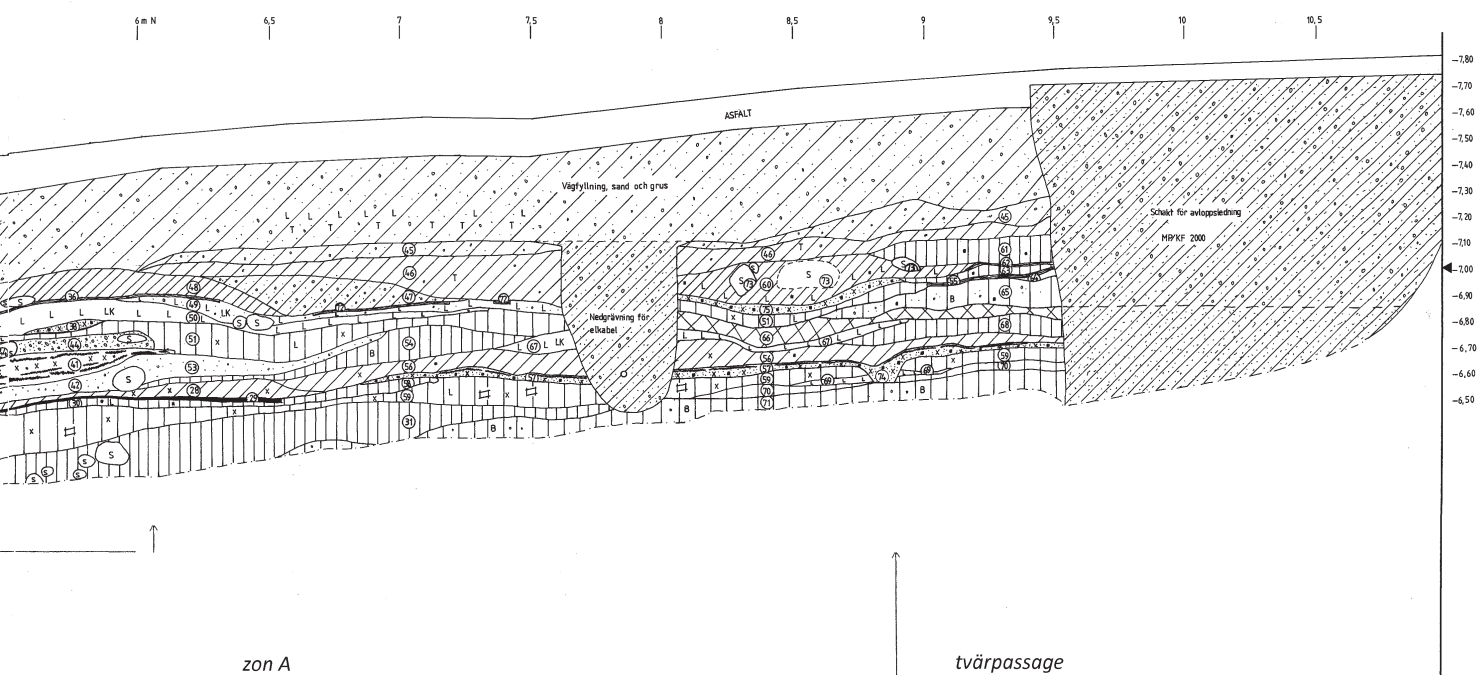

Figur 6
Schakt 2, profil mot väster.

Lagerbeskrivning – schakt 2

1. Heterogent och poröst lager. Består av k-jordsblandat grus, sand, stenar med en diameter på 0,02-01 m, enstaka djurben, tegel. Fynd av BII y (fnr 3). Tolkning: recent (efterreformatöriskt) påfört/omgrävt lager.
2. Relativt heterogent lager. Mörkt gråbrun färg. Består av k-jord (70%), kol (20%), grus (5%), inslag av bränd lera, enstaka hornspill. Fynd av BII ä (fnr 4). Tolkning: Ett tidigast under 1200-tal påfört/omgrävt lager.
3. Heterogent lager. Mörkt gråbrun färg. Särskiljer sig från lager 2 genom att innehålla mer djurben, vara något mer heterogent, innehålla något mer grus och småsten. Tolkning: som för lager 2.
4. Sandigt lager. Gulgrå färg. Består av 30-40% torvsand, 30-40% kol, aska, inslag av bränd lera. Tolkning: ett ev ngt omrört brandlager.
5. Kompakt och relativt homogent lager. Smetigt. Mörkgrå färg. Består av k-jord (80%), med inslag av kol och sot, djurben. Tolkning: avsatt lager inomhus.
6. Sandig lins. Ljusbrun-gul färg. Med grusinslag (10%).
7. Homogent och kompakt lerlager. Ljusgrå färg. Består av lera med inslag av grus (20-30%) och kolflis (10-15%; större kolbitar mot botten). Tolkning: lergolv.
8. Homogent och relativt kompakt kol/sot lager. Svart. Med strimmor av aska, inslag av djurben, skärvig sten. Tolkning: ngn form av destruktionsnivå?
9. Homogent och kompakt lager. Mörkbrun färg. Består av k-jord (80%), sot (strimmor av sot; lagret är sotigare mot botten), djurben och enstaka småsten. Tolkning: avsatt inomhus.
10. Kompakt och homogent lerlager. Grå färg. Enstaka inslag av sot. Tolkning: lergolv.

11. Homogent och kompakt lager. Brun-rödbrun färg. Består av k-jord (80%), enstaka djurben, kolbitar, lerstänk. Fynd av järnkniv (fnr 7).
12. Kol/sot lager. Svart färg. Tolkning: Brandlager
13. Poröst och homogent torvsandslager. Orange-brunröd färg. Med kolinblandning och askstänk. Tolkning: Brandlager.
14. Som lager 13, men mindre kolinblandning.
15. Lager. Gråbrun färg. K-jord med lerinblandning (20%).
16. Lerlager. Ljusgrå - gråblå färg. Ren lera.
17. Kol/sotlager med inslag av torvsand mot botten.
18. Kompakt och homogent lager. Består av lerhaltig k-jord.
19. Nedgrävning för rör.
20. Nedgrävning. Återfylld med k-jord liknande (samma som?) lager 9.
21. Nedgrävning. Fylld med luckert och relativt heterogent lager av gråbrun färg. Består av relativt mager k-jord, enstaka stenar med upp till 0,05-01 m diameter, inslag av tegel. Tolkning: troligen recent.
22. Relativt kompakt och heterogent lager. Brungrå-grå färg. Består av k-jord med inslag av kolflis (5%), djurben, ngn torvsand, troligen ngt tegelflis. Tolkning: påfört lager. Högmedeltid?
23. Relativt luckert och heterogent lager. Mörkgrå-gråbeige färg. Består av gråaktig k-jord (50%), aska (30-40%), kolflis (10%). Tolkning: Härdutkast, redeponerat/omgrävt.
24. Relativt kompakt och heterogent lager. Grå och beige färg. Består av halvfet, gråaktig k-jord (80%), aska (10%), kolflis (5-10%), ngn beigeaktig lera (1-5%). Tolkning: påfört.
25. Lager som är luckert och "homogent i sin heterogenitet". Svartgrå färg. Består av mager k-jord (40-50%), aska (20-30%), kolflis (10-20%), ngn beigeaktig lera i mindre fläckar (1%), troligen ngt tegelflis (1%). Tolkning: påfört.

26. Relativt kompakt och heterogent lager. Gråbrun färg. Består av k-jord (70%), aska (10%), bränd lera (5%), kolflis (1-5%), tegelflis? (1%). Tolkning: motsvarar lager 9.

27. Tränivå. Består av minst två plankor liggande i öst-västlig riktning. Obrända. Träet dåligt bevarat.

28. Lager av omgrävd, relativt lucker karaktär. "Homogent i sin heterogenitet": Svartgrå/mörkt brungrå färg. Består av k-jord (40-50%), aska/sot (30-40%), kolflis (5-10%). Tolkning: påfört.

29. Sotlins. Övervägande svart färg. Består av sot (80%), fläckvis även kol och aska. Tolkning: hårdutkast?

30. Lager av rödbrun färg. Består av fet k-jord. Ev gödselhaltigt. Tolkning: utomhusavsatt. Motsvarar lager 11.

31. Relativt homogent och kompakt lager. Mörkt brungrå färg. Består av fet k-jord (80%), sot (20%). Tolkning: utomhusavsatt, ev delvis påfört.

32. Nedgrävning. Återfylld med ett heterogent lager av brungrå färg bestående av halvfet k-jord (50-60%), knytnävsstora stenar (0,05-0,1 m i diameter) som är delvis skärvida (30%) beigeaktig lera (15-20%), finare grus (5%), tegelflis (1-5%). I botten på nedgrävningen finns en obränd plank som löper i öst-västlig riktning. Den motsvarar eventuellt kontext nr 27.

33. Kompakt lerlager som är "homogent i sin heterogenitet." Beige-beige-grå färg. Består av lera (70-80%) och sothaltig k-jord (20-30%). Tolkning: ev golvnivå.

34. Utseende och tolkning som kontext 33.

35. Tränivå. Mycket dåligt bevarad. Består av obrända plank som troligen ligger i närmast nord-nordöstlig - syd-sydvästlig riktning. Skiljer kontext 33 från kontext 34. Tolkning: ev golvnivå.

36. Tränivå. Mycket dåligt bevarad. Består av obrända plank som troligen huvudsakligen ligger i nord-sydlig riktning. Tolkning: ev

golvnivå.

37. Lerlager som är relativt heterogent och luckert. Består av lågbränd och obränd vitgrå-beige-grå lera (80%) och brungrå troligen sothaltig k-jord (20%). Tolkning: raserad hårdkappa.

38. Brandlager bestående av beigeorange torvsand och i botten delvis tydlig kolnivå med mindre än 1 cm tjocklek. Troligen stort pga k-jordsinblandning (10%).

39. Sten med ca 0,25-0,3 m iakttagbar diameter. Ligger i botten på nedgrävning 40. Tolkning: ev utrasad sylsten för hus gående mot norr (=zon A).

40. Nedgrävning som delvis brutits av nedgrävning 32. Fylld med lucker k-jord som ligger "varvigt" (70-80%), sot och aska (upp till 30%). Fyllningen lucker och homogen i sin heterogenitet.

41. Ask- och sotlins. Ligger i flera varv på varandra. Delvis störda. Inblandning av kolflis (10%). Tolkning: hårdutkast.

42. Lager som är luckert och "homogent i sin heterogenitet". Gråbeige-brunbeige färg. Består av grus och sand (60-80%), sot/askhaltig k-jord (20-40%). Mellan de vertikala streckade linjerna bestod lagret enbart av grus och sand. Tolkning: utrasad hårdbotten.

43. Lager, inte så kompakt och relativt homogent. Gråaktig färg. Bestod av k-jord (70-80%), sot/aska (20%), ngn lera (1%).

44. Lager/konstruktion bestående av beige sand och grovt grus samt tre större stenar (ca 0,1-0,2 m diameter). Tolkning: hårdbotten.

45. Lager bestående av gråaktig k-jord uppblandad med den recenta vägfyllningen.

46. Relativt luckert lager. Består av gråaktig mager k-jord, enstaka grus och tegelfnas.

47. Lager bestående av grå sand och grövre grus (80%) ngt uppblandat med grå k-jord (20%). Tolkning: hårdbotten.

Fortsättning sid 12

48. Kompakt och homogent lager bestående av gråbrun halvfet k-jord (90%). Tolkning: samma lager som kontext 22.

49. Lerlager. Relativt kompakt och homogent. Består av gråbeige lera (80%), k-jord (10%), grus (5-10%), sand (5%). Tolkning: samma hårdkappa som kontext 37.

50. Identisk med kontext 37.

51. Identisk med kontext 43.

52. Utgår

53. Identisk med kontext 42.

54. Kompakt och homogent lager bestående av brun k-jord (80-90%), enstaka mindre djurben (5%).

55. Tränivå. Tunn och dåligt bevarad. Består av plank i nord-sydlig riktning som är delvis brända. Tolkning: kontext 55 iakttogs sannolikt även vid undersökningen år 2000. Troligen är det därför frågan om en branddestruktion härrörande från väggar och/eller tak från ett hus beläget på den år 2000 påträffade huszonen..

56. Homogent och relativt kompakt lager av gråbrun färg. Består av k-jord (60-70%), sot/aska (20%), kolflis (1%), gödsel? Tolkning: påfört.

57. Brandlins. Består av kol/sot i toppen och orange torvsand i botten. Mycket tydlig.

58. Identisk med kontext 30.

59. Relativt kompakt och heterogent lager. Beige-grå-brungrå färg som troligen kommer sig av en hög ask/sotinblandning. Består av vad som troligen är gödsel (40%), k-jord (20-40%), aska/sot (20-30%); det finns rena linser av aska/sot i lagret), enstaka stänk av beige lera (1%). Tolkning: påfört/avsatt utomhus.

60. Kompakt och relativt homogent lager. Beigeaktig-gråbrun färg. Består av k-jord (40-50%), beigeaktig obränd lera (30-40%), kol och sot (5%). Tolkning: tillsammans med kontext 73 rest av raserad hård.

61. Kompakt och relativt homogent lager. Gråbrun färg. Består av k-jord (70-80%), kol och sot (10%).

62. Liten sporadisk tränivå. Består av brända plank lagda i nordväst-sydöstlig riktning.

63. Kompakt och relativt homogent lager. Brungrå färg. Består av k-jord (80%), kolflis (1-5%), orange torvsand (1-5%).

64. Brandlager. Motsvarar kontext 75.

65. Luckert, relativt heterogent lager. Brungrå/grå färg. Består av mager k-jord (60%), sand och grus (10%), kolflis (10%), mindre djurben (5%), bränd lera (5%), trol ngt sot.

66. Heterogent och luckert lager bestående av sot och kol (50-70%), sotig k-jord (30%). Tolkning: påfört/omgrävt brandlager.

67. Kompakt och homogent lerlager. Består av blågrå-grå lågbränd och obränd lera (80-90%) och grus (5-20%). Tolkning: rest av hårdbotten? Golvnivå?

68. Kompakt och homogent lager. Beige-grå-olivgrå färg. Troligen gödselhaltigt. Lerliknande konsistens.

69. Grå, närmast ren, lera. Tolkning: golvnivå?

70. Lager som är relativt homogent och kompakt. Består av beigebrun k-jord. Ev gödselhaltigt?

71. Lager som är homogent och relativt kompakt. Gråbrun till mörkt brungrå färg. Troligen gödselhaltigt. Större djurben (5-10%), ngt grus. Relativt fett. Tolkning: Utomhusavsatt?

72. Tränivå. Består av plank i nord-sydlig riktning. Obränd.

73. Fyra stenar med en iakttagbar diameter på ca 0,04 till 0,25 meter. Tolkning: sten härrörande från hårdkonstruktion.

74. Nedgrävning/stolphål uppfyllt med kontext 57.

75. Brandlager bestående av rödorange torvsand och kol.

76. Tunn lins av ljust brunaktig ren sand. Tolkning: vattenavsatt?

Lagerbeskrivning – schakt 3

1. Heterogent och inte så kompakt lager av omrörd karaktär. Består av fet, svartgrå k-jord (70-80%), sten med ca 0,04-0,1 m diameter, flis av tegel (eller tegelliknande bränd lera), enstaka kolflis, enstaka obränt trä. Tolkning: avsatt passagelager.

2. Stör/pinne med ca 0,03-0,04 m diameter. Troligen med rund genomskärning. Troligen obränd. Ligger i nord-sydlig riktning. Är möjligen endast en komponent i kontext 1?

3. Tränivå. Ev endast en plank? Obränd. Ligger i öst-västlig riktning. Tolkning: gångplank till kavelbro.

4. Homogent, kompakt, mjukt och fjädrande lager. Brungrå färg med en dragning åt olivgrönt. Består av halvfet k-jord (60-70%), obränt trä (30%), enstaka kolflis. Delvis diffus kontaktyta mot lager 5. Tolkning: avsatt passagelager.

5. Heterogent och inte så kompakt lager. Gråbrun-svartgrå färg. Består av k-jord (80%), obränt träflis (10%), kolflis (5%). Tolkning: avsatt passagelager.

6. Relativt kompakt lager. Svart-brun-grå färg. Består av k-jord (60-70%), laderspill (15%), inslag av obränt trä, enstaka flis av bränd lera. Tolkning: avsatt från hantverkarsmiljö/läderhantverk i passage.

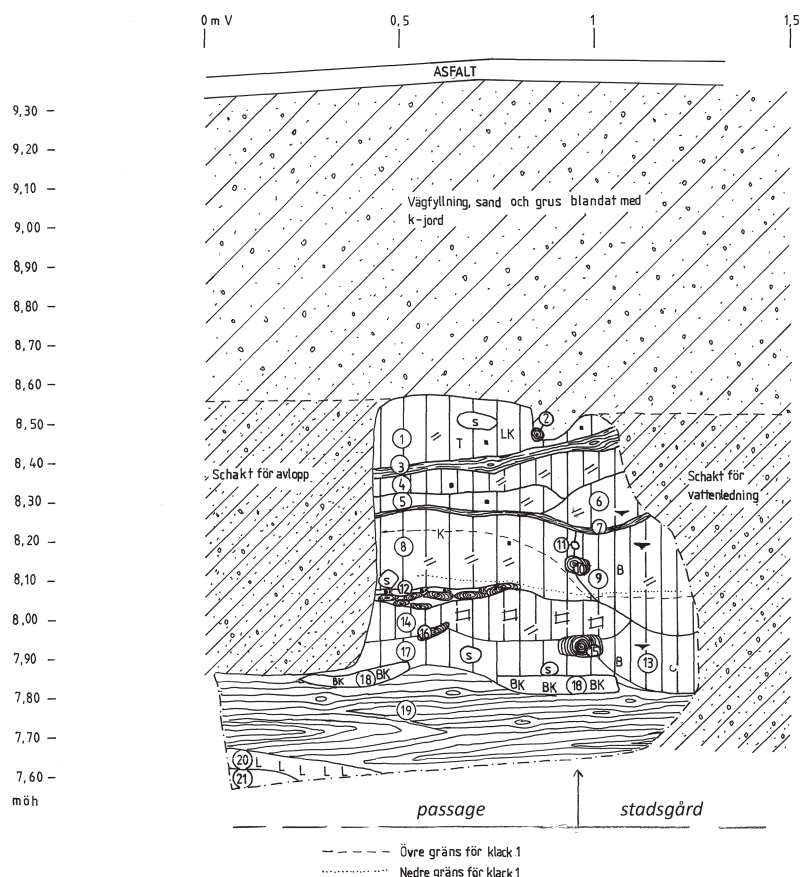
7. Tränivå, sporadisk och tunn. Möjligen något bränd. Tolkning: kavelbrorest.

8. Relativt heterogent, inte så kompakt lager. Brungrå färg. Består av halvfet k-jord (60-70%), obränt träflis (30%), enstaka kolflis. Fynd av keramik (fnr 8) och järn (fnr 9). Tolkning: avsatt passagelager.

9. Kompakt (hårt men lätt fjädrande) och homogent lager. Grå-olivgrön färg. Består av halvfet k-jord (60-70%), laderspill (10%), obränt trä (5-10%), djurtand. Kontaktytan mot lager 13 diffus.

10. Troligen fyrkantsbilat trä. Ca 0,05-0,06 X 0,07-0,08 m diameter. Obränt. Löper troligen i sydväst-nordöstlig riktning. Tolkning: markerar gräns mellan passage och tomt. Eventuellt en syll/underlag för flätverk.

11. Träpinne med ca 0,02 m diameter. Löper troligen i sydväst-

Figur 7
Schakt 3, profil mot söder.

nordöstlig riktning. Tolkning: rest av flätverks (-staket?) som skiljt passage och tomt.

12. Nivå av plank. Troligen obrända. Ligger huvudsakligen i nord-sydlig riktning. Täcks av ett lager bark (tall?). Tolkning: gångyta på kavelbro, fodrad med tallbark.

13. Kompakt och homogent lager. Utseendemässigt identiskt med lager 9, men utan synbarlig förekomst av obränt trä. Innehåller även hasselnötsskal (upp till 5%).

14. Kompakt och homogent lager, dock relativt mjukt och fjädrande. Grå-grön färg. Består av k-jord/gödsel (80%), inslag av obränt trä (5-10%). Tolkning: avsatt i passage.

15. Bjälke/stock, troligen fyrkantsbilad. 0,11 x 0,04-0,05 m diameter. Obränd. Ligger i nord-sydlig riktning. Tolkning: markerar gräns mot tomt. Ev ngn form av sylv?

16. Tunn plank. Obränd. Ligger i nord-sydlig riktning. Tolkning: ev rest av kavelbronivå?

17. Heterogent och inte så kompakt lager av omrörd karaktär. Består av k-jord (60-70%), enstaka mindre stenar (ca 0,05 m diameter), järnoxid.

18. Tallbark, kompakt sammanpressad. Obränd. Tolkning: ligger som förstärkning på kavelbrokonstruktionen kontext 19.

19. Heltäckande nivå av fint sammanpassade plank som ligger i öst-västlig riktning. Obrända. Har troligen satt sig i brunns/vattenledningsschaktet och sluttar därför kraftigt mot norr. Tolkning: gångyta på kavelbro. Ev ursprungligen båtplanck/del av bordläggning. Dock så dåligt bevarat att detta inte med säkerhet kan avgöras.

20. Lager av ren blågrå lera. Endast sporadiskt synligt i profilen, vilket omöjliggör närmare beskrivning och tolkning.

21. Lager av brun k-jord. Endast sporadiskt synligt i profilen, vilket omöjliggör närmare beskrivning och tolkning.

den i norra profilen påträffade träkonstruktionen utgör en rest av en knuttimrad brunn som har en anläggningsnivå lägre än schaktets botten.

Att det rör sig om en brunn är inte självklart. Det skulle även kunna röra sig om en avfallsbinge eller en invid Stora Gatan öst-västligt löpande träbelagd ränna/dike för avfall och regnvatten. Sedan tidigare är det antaget att Stora Gatan bör ha legat norr om det nu aktuella schaktet (Sten Tesch, muntligt meddelande; jfr även Bäck 1996). Mot tolkningen som ränna talar att konstruktionen föreföll att ha klara avslut både mot väster och öster. Vidare borde fortsättningen på en sådan ränna ha påträffats i östra delen av norra profilen och/eller vid undersökningen 1985.

Avfallsbingar har påträffats vid arkeologiska undersökningar i flera medeltida städer i Sverige. I Sigtuna finns dock ingen sådan tidigare belagd. Det som talar emot att det skulle röra sig om en avfallsbinge är även att sådana vanligen är förlagda till tomtens bakre del (jfr Broberg & Hasselmo 2001: 273-274).

Slutsatsen blir alltså att det sannolikt rör sig om en brunn.

Träkonstruktion nr 13, sannolikt en brunn.

Den ca 0,2 m tjocka gödselnivå som iaktogs 1985 (lager 8) kan möjligen utgöra den ursprungliga anläggningsnivån för brunnen. Det 1985 påträffade lerlagret (lager 6) kan då tänkas utgöra en tätningsnivå i anslutning till den grävda brunnen. Barklagret (lager 14, profil 1; lager 5, 1985) tolkas vara en kombinerad tätning och gångyta kring brunnen. Om denna tolkning är korrekt har brunnen haft en krage som varit minst 0,3 m hög.

I norra profilen kan lager 7 tänkas vara avsatt under brunnens första brukningstid. Lager 12 i norra pro-

filen har en stark vatten/fuktpåverkad karaktär (se ovan). En möjlig tolkning är därför att detta lager har avsatts under brunnens sista brukningstid. Efter att brunnen togs ur bruk fylldes den upp med lager 4 och lager 9, 10 och 11 avsattes.

I södra profilen kan brunnens första brukningstid utgöras av lager 16, som eventuellt är samma lager som lager 7 i den norra profilen. Begränsningen uppåt är mer osäker. När lerlagret (nr 2) anlades har brunnen dock definitivt tagits ur bruk. Detta lager motsvarar nämligen lerlager nr 1 i norra profilen. Möjligen utgör den en rest av ett golv. Det verkar också rimligt att anta att lager 3 i norra profilen motsvarar lager 3 i södra profilen och utgör rester av en utjämningsnivå för anläggandet av leran. Sannolikt tas alltså brunnen ur bruk någon gång under tiden innan eller under det att lager 4 och 5 i södra profilen avsattes.

Dateringen av brunnen är mycket osäker, men den har troligen tagits ur bruk under högmedeltid på grund av fyndet av en CII-skärva i södra profilens lager 1 (fnr 1). Brunnens heterogena karaktär visar att den under brukningstiden kan ha reparerats och/eller byggts om.

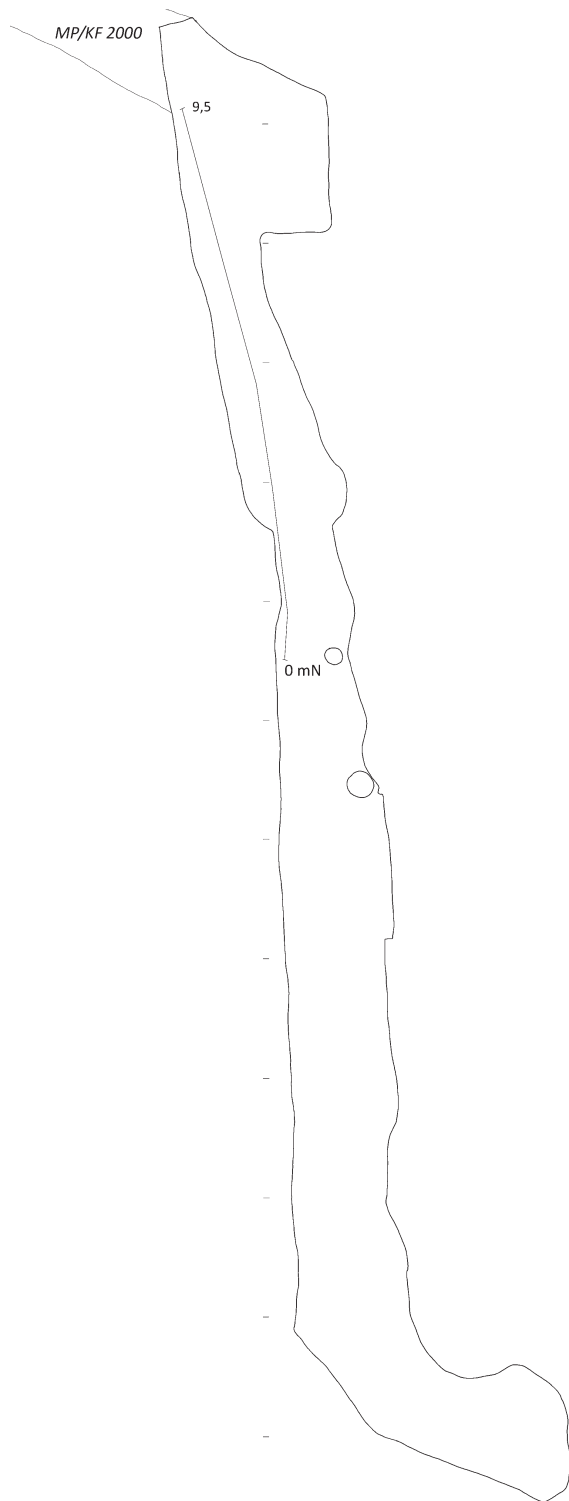
Konstruktionen i södra profilen (nr 9, 10) är troligen en knut till en byggnad, sannolikt en bod, som haft sin västra begränsning här. Det är därför troligt att det misstänkta störhålet (nr 12) tillsammans med grus/lerlagret (lager 13) är rester av västra delen av denna bebyggelse under en tidigare fas.

Schakt 2 – Torggränd

Utförande

I Torggränd togs ett 43 m² stort och ca 26 m långt, 1,5-1,8 m brett och ca 1,2-1,3 m djupt schakt löpande i nord-sydlig riktning upp med grävmaskin (schakt 2, figur 8).

Kulturlager iaktogs i schaktets båda långsidor och även i en del av den norra kortsidan. Dokumentationen bestod i profilritning längs en ca 10 m lång sträcka i den norra delen av schaktets västra vägg (figur 6). Profilritningen ansluter i söder till en profilritning som upprättades vid en arkeologisk undersökning 1988 (figur 1; undersökningen utförd av Mikael Karlsson, ej publicerad).

Figur 8
Schakt 2, plan.

Undersökningsresultat

Av profilen att döma skär schaktet på längden genom en stadstomt. Ett flertal lergolv, rester av trägolv och stensatta härdar kunde iakttas (figur 6). Uppenbarligen rör det sig om flera hus som är ca 5 m långa (benämns härnå efter zon A). Söder om zon A finns ytterligare en zon med ett flertal lerlager, kol/sotinblandade kulturlager och brandlager mm (benämnd zon B). Avslutningen av zon A mot norr är något osäker. Av profilen att döma förefaller det dock som om zonen vanligen har brutits ca 0,5 m innan profilens avslut mot norr (figur 6). Här avslutas flertalet av de lager som kan relateras till zon A (t ex lager nr 60, 67, 75). Inga lerlager fortsätter eller vidtar heller norr om denna punkt.

År 2000 undersöktes ett öst-västligt orienterat VA-schakt i kvarteret Draken väster om Torggränd. Schaktet gick vinkelrätt mot det här aktuella schaktet (på figur 6 är detta schakt benämnt MP/K/F 2000; Pettersson 2002: 8-9 Bilagor profiler). Av detta schakt framgår att ca 1,5 m norr om den nu upprättade profilen har en ny huszon vidtagit, även denna med en stensatt härd.

Inget av de två lergolv som iakttogs år 2000 (lager 33 och 39) kunde beläggas i den nu undersökta profilen. Däremot fanns ett antal inte husrelaterade lager i båda profilerna (lager 45-46 motsvarar troligen det år 2000 dokumenterade lager 28; lager 30 motsvarar lager 61; lager 55, 63 och 64 motsvarar lager 31 och 32; lager 65 motsvarar lager 35; lager 66 motsvarar lager 36; lager 68 motsvarar lager 37; lager 71 motsvarar lager 40).

Att en hörnhärd som med största sannolikhet har legat i sydvästra hörnet på ett hus iakttogs i profilen år 2000 ger alltså att det mellan zon A och den, år 2000, iakttagna zonen bör ha funnits ett mellanrum eller en tvärpassage med en möjlig bredd på ca 0,5-1,5 m.

Undersökningen 2000 påvisade också att en nord-sydlig passage vidtog i den då upprättade profilen ca 0,5 m in från den nu aktuella profilens västra vägg. Denna passage förhåller sig sannolikt relativt konstant på detta avstånd till den nu aktuella profilen även längre söderut med anledning av de stensatta härdarnas läge. Sannolikt har de påträffade härdarna varit lokaliserade omväxlande i husets nordvästra eller sydvästra hörn.

Slutsatser

En huszon med bostadshus kunde beläggas i det nu undersökta schaktets norra del (zon A). Här dokumenterades lämningar efter minst fyra bostadshus. Norr om huszonen har ytterligare en huszon med bostadshus kunnat beläggas (Pettersson 2002). Mellan denna zon och zon A kan en öst-västlig tvärpassage med en bredd på 1-1,5 m beläggas.

Mot schaktets botten förefaller hela det undersökta området att ha utgjort en utomhusyta (lager 11, 30, 31, 58, 59, 69, 70, 71). Endast längst åt söder iaktogs kulturlager och brandlager under denna nivå som kan tolkas som rester efter bebyggelse (lager 12, 13, 14, 15, 17).

I den nu dokumenterade profilens södra del är ovanpå lager 11 anlagt ett lerlager som relativt säkert kan tolkas som en golvnivå (lager 10). Från denna nivå och uppåt kunde ytterligare ett lerlager, tolkat som golvnivå, iaktas (lager 7). Till båda lernivåerna hör avsatta lager (lager 9, 5) och destruktionsnivåer/brandlager (lager 8, 4). Två relativt säkra hus kan alltså beläggas här, vilket kan tolkas som att det söder om zon A finns ytterligare en huszon, kallad zon B.

Troligen börjar zon B ca 0,5-1,0 m söder om zon A. Utifrån Mikael Karlssons undersökning 1988 är det sannolikt att husen på zon B har tagit slut mot söder någonstans i höjd med nedgrävning nr 20. Denna nedgrävning iaktogs inte vid undersökningen 1988, men lerlagren bröts här (undersökning utförd av M. Karlsson 1988. Ej publicerad). Husen på zon B kan alltså bestämmas till ca 4 - 4,5 meters längd i nord-sydlig riktning.

Med utgångspunkt från att Stora Gatan sannolikt har gått norr om brunnen i schakt 1 (nr 13, profil 3) ligger i så fall zon A ca 18-23 meter från Stora Gatan och zon B ca 23-29 meter från Stora Gatan. Eftersom både zon A och den, år 2000, dokumenterade huszonen båda rymmer hus med hörnhärdar bör det innebära att de motsvarar de zoner som vid Trädgårdsmästargrävningen 1988-1990 identifierades som zon III (jfr Pettersson 1995).

Zon B kan därmed troligen ses som motsvarande den vid Trädgårdsmästargrävningen identifierade zon IV. Husen i denna zon är vanligen försedda med mitthärdar, vilket kan förklara att inga stensatta härdar iaktogs i profilen (jfr Pettersson 1995).

Den nu undersökta tomten begränsas i väster av en nord-sydlig passage. Åtta meter öster om denna passage begränsas även tomtens östsida av en nord-sydlig passage (belagd genom undersökningen på dåvarande Palmeska tomten, nuvarande kv Koppardosan, utförd av Erik Lundberg 1941; jfr Lundberg 1942).

Det enda daterande fynd som framkom var en skärva keramik av typen BII y i lager 1 (fnr 3) och en skärva BII ä i lager 2 (fnr 4). Tillsammans med lager 1, 22 och 45 täcker lager 2 de huskonstruktioner och bosättningsrelaterade lager som kunnat dokumenteras. Lager 1, 2, 22 och 45 har alla en påförd karaktär. Lager 1 och 45 verkar delvis vara recenta, med bl a fynd av BII y i lager 1. Lager 2 och 22 har dock en karaktär som gör det antagligt att de blivit påförda under medeltid. Detta ger en utgångspunkt för ett antagande att tomtens bosättning bör ha upphört under 1200- eller 1300-tal.

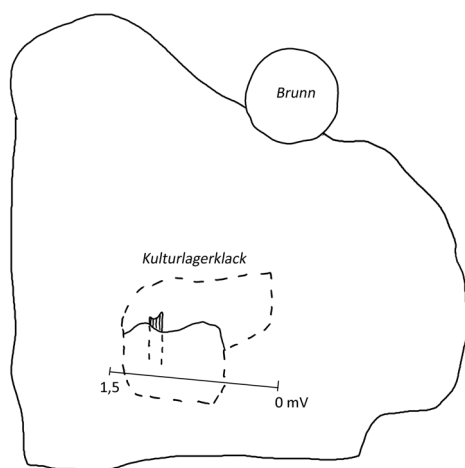
Schakt 3, foto mot söder

Schakt 3 – Stora Gatan mitt för Laurentii Gränd

Utförande

I korsningen Stora Gatan – Laurentii gränd upptogs med maskin ett 9 m² och ca 3,5 x 3,5 m stort och ca 1,7-1,8 m djupt schakt (figur 9).

Intakta kulturlager kunde iaktas endast i ett mindre område i södra delen av schaktet. Denna ”kulturlagerklack” var avgrävd på båda sidorna och endast ca 0,8-1,2 m bred. Dessutom var den snett avhyvlat och sluttade starkt mot norr. Den dokumenterades därför både i plan (figur 9) och profil (figur 7).

Figur 9
Schakt 3, plan.

Undersökningsresultat

I både plan och profil visade det sig att den lilla klacken innehöll flera olika miljöer. Klackens sydvästra del bestod av kulturlager starkt uppblandade med läderspill (lager 6, 9 och 13) som tydligt avvek från de öster därom förekommande kulturlagren (lager 1, 4, 5, 8, 14 och 17). De östliga kulturlagren särskiljdes också av två tränivåer bestående av östvästligt löpande plank som tolkades utgöra rester av gångplank för två kavelbroar i nord-sydlig riktning (nr 3, 7). Mellan de två zonerna påträffades också rester av vad som tolkades som ett sydväst-nordöstligt flätverksstaket (nr 10-11). Norr om båda dessa zoner fanns rester av vad som tolkades som de södra ändarna på gångplank för minst tre kavelbroar i öst-västlig riktning (nr 12, 15, 16, 18) och på en något lägre nivå fanns ett heltäckande skikt av starkt vattensjuka (troligen pga den intilliggande avloppstrumman) öst-västligt liggande tunna träplank som välvde sig i en båge nedåt mot norr. Dessa tolkades utgöra resterna av en båts bordläggning, som sannolikt placerats här för att tjäna samma syfte som de ovan nämnda kavelbrobeläggningarna.

Slutsatser

Den läderbemängda zonen i sydväst särskiljer sig både till utseende och genom ett troligt flätverksstaket, från den östliga, läderfria zonen. Min tolkning är att zonen i sydväst utgör det yttersta nordöstra hörnet för en tomt där läderhantverk har bedrivits. Tomten var belägen söder om Stora Gatan. Den östra zonen har lager med en klart utomhusavsatt karaktär. Dessa tolkas som avsatta i en passage i

nord-sydlig riktning. Nr 3 och 7 tolkas utgöra rester av gångplank till kavelbroar i denna passage.

Den norra zonen kan inte tolkas som något annat än södra sidan av gatan. Grävningen i kv Handelsmannen 1935 påvisade att norra kanten på gatan där legat konstant på samma plats från ursprunglig tid till idag (Anderbjörk 1935-37: 293). Därmed torde gatans bredd här kunna bestämmas till ca 2,5 m.

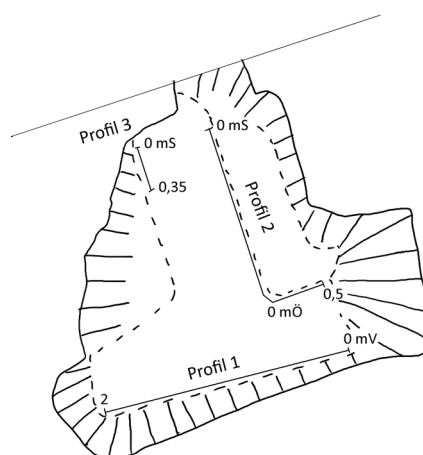
I lager 8 påträffades skärivor av ett paffrathkärl, som ger detta lager en datering till tidigast sent 1100-tal. Att de dokumenterade lämningarna i schakt 3 kan dateras till intervallet sent 1100 – tal - tidigt 1200-tal styrks även av den massiva mängden läderspill i lager 6, 9 och 13. Vid grävningen i kv Professorn 1 1999-2000 påträffades i lager som preliminärt kan dateras till tiden sent 1100-tal – tidigt 1200-tal massiva mängder läderspill i zonen närmast Stora Gatan (Kerstin Fogelberg, muntligt meddelande).

Schakt 4 – Stora Gatan framför kvarteret Brasan 6

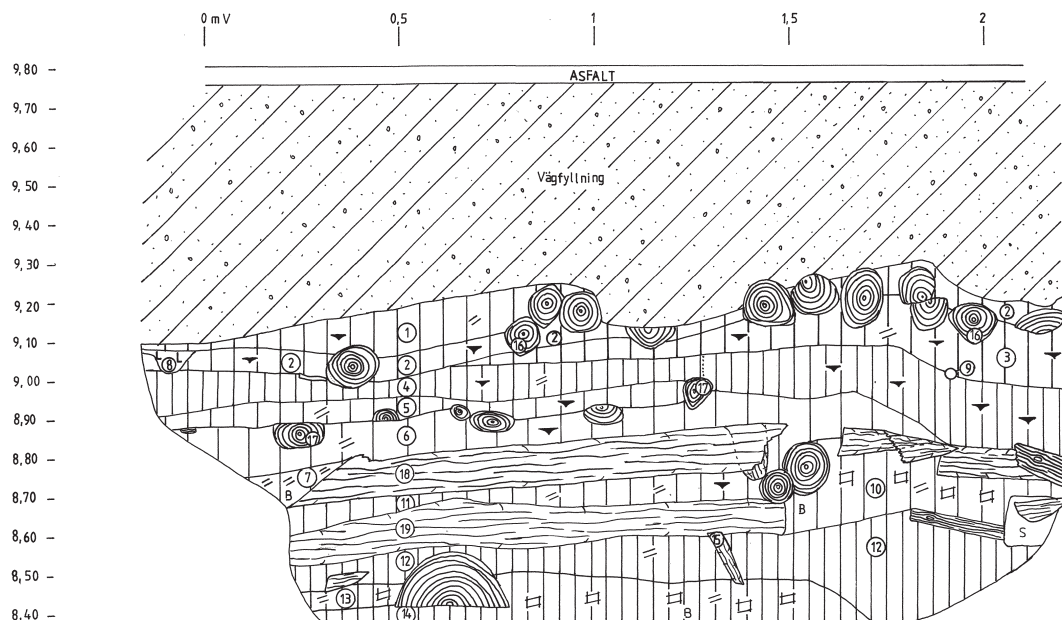
Utförande

Framför kvarteret Brasan 6 upptogs med maskin ett T-formigt 5 m² stort schakt som var ca 2,5 m långt i nord-sydlig riktning respektive 3 m långt i öst-västlig riktning (figur 10). Schaktbredden varierade mellan ca 0,6-1,8 m. Schaktdjupet var 1,3-1,6 m.

Intakta kulturlager kunde iaktas i samtliga schaktväggar. Schaktets södra och östra vägg, samt del av dess norra och västra vägg dokumenterades i profil (figur 11, 12 och 13).

Figur 10
Schakt 4, plan.

Figur 11
Schakt 4, profil 1 mot söder.

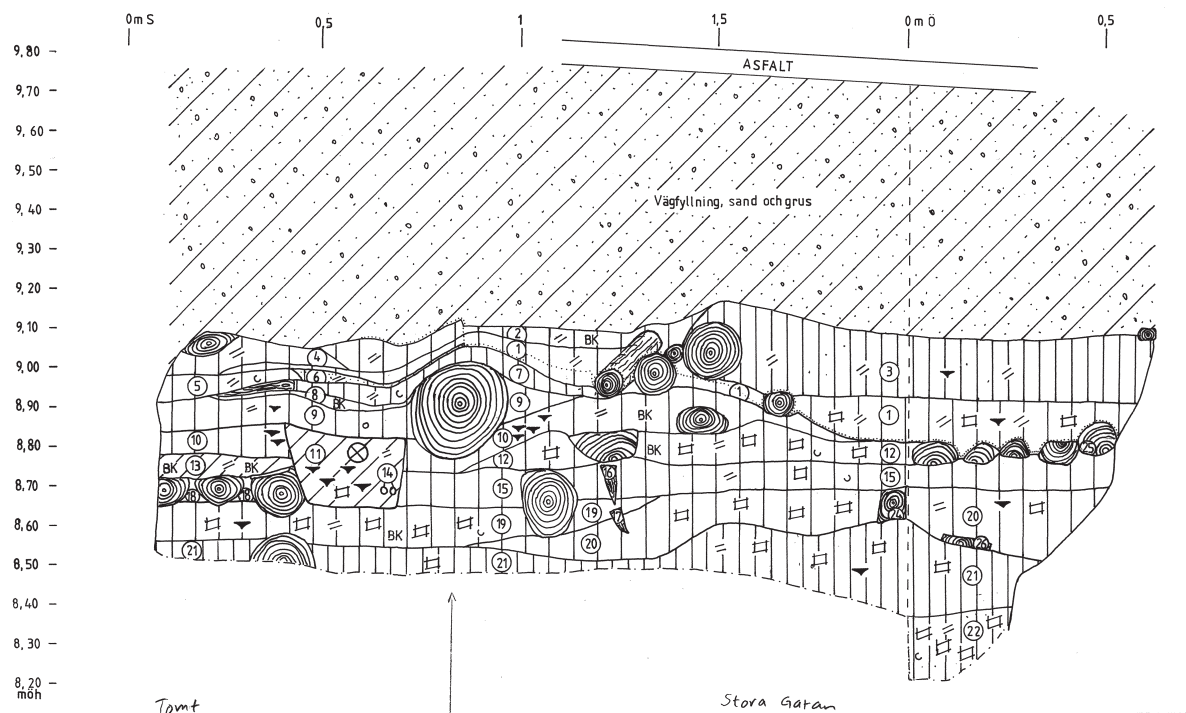
Lagerbeskrivning – schakt 4, profil 1 mot söder

1. Inte så kompakt och heterogent lager. Mörkgrå till svartgrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (5-10%), läderspill (5%).
2. Relativt kompakt och heterogent lager. Mörkgrå till mörkbrun färg. Består av k-jord (60%), läderspill (20-30%), obränt trä (5%).
3. Relativt heterogent lager. Gråbrun-svartbrun färg. Består av k-jord, läderspill (30-40%), obränt trä (10%), enstaka tallbark. Större näversjok i lagrets västligaste del.
4. Relativt homogent och kompakt lager. Färgen gråaktig med en dragning åt olivgrönt. Består av k-jord (80%), läderspill (10-15%), obränt trä (5%). Från den streckade linjen och västerut är inslaget av läderspill betydligt större (40%).
5. Heterogent, relativt kompakt lager. Grå-oliv-mörkbrun-brun färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (20%), läderspill (5%).
6. Luckert lager, relativt homogent. Mörkbrun färg. Består av k-jord, obränt trä (5-10%), läderspill (5-10%).
7. Luckert och heterogent lager. Grå-träbrun-mörkgrå-gråsvart färg. Består av k-jord, obränt trä (30-40%), djurben (5-10%).
8. Kompakt lera. Grå färg. Tolkning: ev igenfyllning av stolphål.
9. Vidja som löper i nord-sydlig riktning. Tolkning: troligen flätverksvidja. Ev rest av flätverksstaket.
10. Relativt homogent och relativt kompakt (men inte hårdpackat) lager. Olivgrön-grå färg. Består av gödsel (40-50%), k-jord (20%), obränt trä (5%), större djurben (5%), flis av tallbark (1%), enstaka hasselnötsskal.
11. Heterogent, ojämnt packat, lager. Brun-mörkbrun-grå färg. Består av k-jord, obränt trä (20%), läderspill (5%), näverflis (1%), järnutfällningar?.
12. Kompakt och relativt homogent lager. Mörkbrun-gråbrun färg. Består av k-jord (60%), obränt trä (10-20%), Bark (5%), möjligen ngn lerinblandning (5%?), gödselhaltigt?
13. Kompakt och relativt homogent lager. Grå-svart-brun färg. K-jord (60-70%), gödsel (10%), obränt trä (5-10%).
14. Kompakt och relativt homogent lager. Brun-mörkbrun färg med

inslag av olivgrönt. Består av gödsel (50%), k-jord (40-50%), obränt trä (5%), större djurben (5%), enstaka läderspill.
15. I den ovanförliggande stocken sittande, ev medvetet isatt, tapp. Dåligt bevarad men tydligt bearbetad/täljd.
16 och 17. Kavelbroplank, klavor och stockar.

Lagerbeskrivning – schakt 4, profil 2 mot öster och profil 3 mot väster

1. Lager som är homogent i sin heterogenitet (materialet ligger horisontellt i lagret). Övervägande mörkgrå färg. Består av mycket obränt trä (40%), gödsel (20-30%), k-jord (20-30%), läderspill (10-15%).
2. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Brun-mörkbrun färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (10-15%), bark (5%), ngn gödsel.
3. Kompakt och relativt heterogent lager. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (10-20%), läderspill (5-10%), sand (1-5%), näver (1%). Tolkning: passagelager.
4. Halvkompekt, relativt homogent lager. Mörkbrun-grå färg. Består av k-jord (70%), obränt trä (10%).
5. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Brun-mörkbrun färg. Består av k-jord (80-90%), obränt trä 10%), enstaka hasselnötsskal (1%).
6. Ett luckert lager som är homogent i sin heterogenitet. Grå-gråsvart färg. Består av k-jord (30-40%), sand (20-40%), obränt trä (20%).
7. Kompakt och relativt homogent lager. Mörkbrun färg. Består av k-jord (80-90%), obränt trä (5-10%), hasselnötsskal (1%).
8. Nivå av bark uppblandad med k-jord. Relativt kompakt och homogen i sin heterogenitet. Brun-svart färg. Består av bark (40-60%), k-jord (40-60%).
9. Relativt homogent och relativt kompakt lager. Mörkbrun-gråbrun färg. Består av k-jord (80%), läderspill (5-10%), obränt

Figur 12
Schakt 4, profil 2 mot öster.

Figur 13
Schakt 4, profil 3 mot väster.

trä (1-5%), grus (1-5%), enstaka sandkornsstora flis av bränd lera (tegelliknande).

10. Lager av grå-brun färg. Består av k-jord (60-80%), läderspill (15%; koncentrerat till det skrafferade området i lagret), obränt trä (10-20%), bark (5-10%), näver (5%), sandkornsstora flis av bränd lera (tegelliknande).

11. Nedgrävning fylld med ett luckert lager av grå-svart-brun färg bestående av läder (upp till 50%), k-jord, gödsel (10-20%), obränt trä (10%). Fynd av tunnbandsfragment (fnr 12), skoläder (fnr 13), keramik (fnr 11). Tolkning: öst-västligt löpande dike invid Stora Gatans norra kant. Utgör gräns mellan Stora Gatan och den norr därom liggande tomten. Se även profil 3, schakt 4.

12. Relativt kompakt och homogent lager. Mörkbrun-svartbrun färg. Består av gödsel (50%), k-jord (20-30%), bark (5-10%), obränt trä (5-10%), hasselnötsskal (1%). Tolkning: avsatt passagelager.

13. Heterogent och relativt kompakt lager. Består av k-jord (60-70%), tallbark (20-30%; huvudsakligen orienterad horisontellt och koncentrerad till lagrets övre gräns), obränt trä (10-20%). Tolkning: delvis förstörd barknivå/gångyta.

14. Två flätverksvidjor löpande i öst-västlig riktning. Tolkning: ev rest av flätverksstaket som har utgjort gräns mellan Stora Gatan och den norr därom belägna tomten. Ev har staketet varit placerat i botten/kanten längs dikets södra sida.

15. Relativt kompakt och homogent lager. Brun färg. Består av

k-jord (70-80%), obränt trä (10-20%), hasselnötsskal (1%), näver (1%), gödselhaltigt.

16. Täljda störspetsar. Tolkning: ev botten på (öst-västligt löpande) flätverksstaket som utgjort gräns mellan Stora gatan och den norr därom liggande tomten.

17. Som 16.

18. Lager som bedömdes ha samma karaktär som lager 15. Eventuellt samma lager?

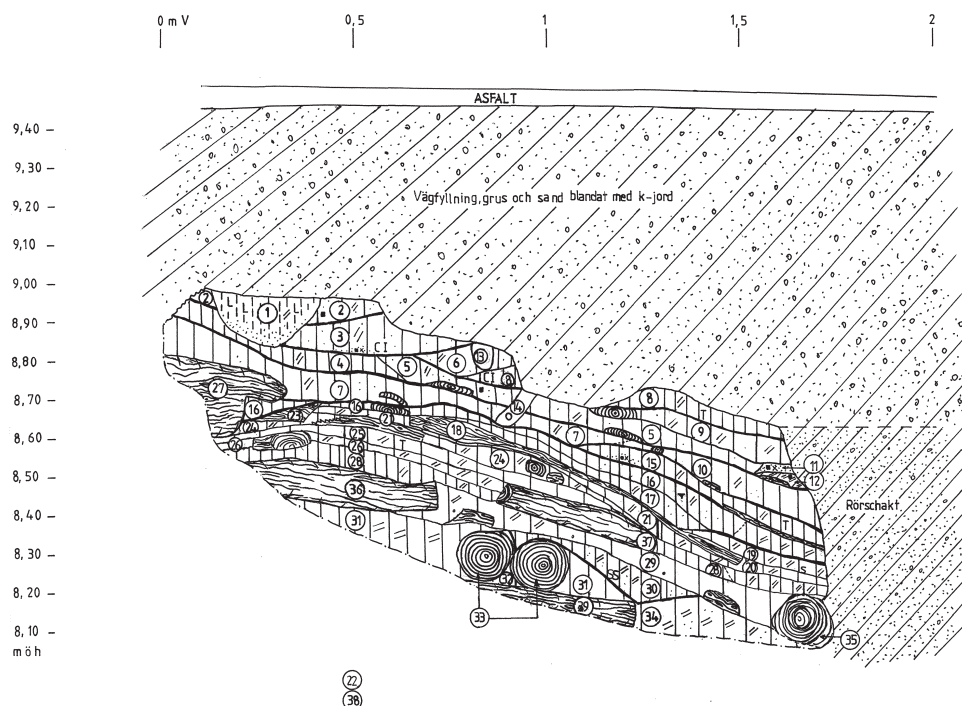
19. Gödselhaltigt lager som var relativt kompakt och heterogent. Brun-mörkbrun färg. Består av gödsel (50%), k-jord (20%), obränt trä (10%), läderspill (5%), bark (1-5%), hasselnötsskal (1%).

20. Relativt heterogent och relativt kompakt lager. Mörkbrun-gråbrun färg med inslag av olivgrönt. Består av gödsel (50%), k-jord (20-30%), obränt trä (5-10%), läderspill (5-10%), sand (1-5%). Tolkning: passagelager.

21. Kompakt och relativt homogent lager. Brun färg. Består av gödsel (50%), k-jord (10-20%), obränt trä (5-10%), läderspill (1-5%). Troligen fortsätter lager 21 norr om den stock som bryter lagret i profilen.

22. Kompakt och homogent lager. Brungrå-olivgrön färg. Består av gödsel (50%), k-jord (30-40%), obränt trä (5%), hasselnötsskal (1%), sand (1%). Eventuellt finns en tunn och sporadisk barknivå mellan lager 21 och 22.

23-26. Stockar till kavelbroar.

Figur 14
Schakt 5, profil 1 mot söder.

Lagerbeskrivning – schakt 5, profil 1 mot söder

1. Troligen relativt recent nedgrävning. I botten fylld med fin sand av ljus beige-grå färg. Högre upp återfylld med lerhaltig k-jord som innehåller något obränt trä. Kontexten även synlig i profil 2, schakt 5. Tolkning: dike? Nedgrävning för kabel eller dylikt?
2. Heterogent och inte så kompakt lager. Brun-brunsvartgrå färg. Består av k-jord (70%), obränt trä (10-20%), kolflis (1-5%), någon sand.
3. Relativt kompakt och relativt heterogent lager. Mörkbrun-grå färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (10%), inslag av torvsand (1-5%; förekommer mot lagrets botten), sand (1%). Fynd av keramik (fnr 14). Tolkning: I lagret ingående material är orienterat horisontellt, vilket tolkas som att lagret är avsatt.
4. Kompakt och relativt heterogent lager. Brun-mörkbrun-brunsvart färg. Består av k-jord (80-90%), obränt trä (5-10%), djurhår (1%).
5. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Grå-svart färg. Består av k-jord (90%), obränt trä (5-10%), kolflis (1-5%), sand (1%).
6. Relativt kompakt, homogent lager. Mörkbrun-grå färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (10-20%), sand (1%).
7. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Brungrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (20%), sand (1-5%). Glidande övergång mot lager 10.
8. Kompakt och relativt homogent lager. Mörkgrå färg med inslag av brunt. Består av k-jord (80-90%), obränt trä (10-20%), tegelflis (1%). Fynd av CI (fnr 15).
9. Heterogent, inte så kompakt lager. Mörkgrå-mörkbrungrå färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (20-30%), bark (5%), aska

(1-10%), sand (1%). Tolkning: påfört.

10. Heterogent och relativt kompakt lager. Svartgrå-gråbrun färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (20-30%), bark (1-5%), sand (1%), ev ngn aska (1%).

11. Ren torvsand, gul-beige färg. Tolkning: brandlager.

12. Inte kompakt, heterogent lager. Består av k-jord (30-40%), obränt trä (30-40%), bark (10-20%), kolflis (1-5%). Tolkning: påfört.

13. Nedgrävning, återfylld med en kompakt och heterogent fyllning bestående av beige-grå-brun k-jord (80-90%), obränt trä (10%), ngn lera (5%). Tolkning: nedgrävningen tolkas som ett återfyllt störhål.

14. Nedgrävning, lutar mot väster. Återfylld med en relativt kompakt och heterogen fyllning bestående av ljusare brun-grå k-jord (80-90%), obränt trä (5-10%), kolflis (1%). I botten på nedgrävningen löper en obränd (flätverks-)vidja i öst sydöstlig – väst nordvästlig riktning. Vidjans diameter ca 0,015-0,02 m. Tolkning: nedgrävningen tolkas som störhål för flätverksstaket.

15. Kompakt och relativt homogent lager av gråsvart-brungrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (10-20%), torvsand (1-5%), tegelflis (1%).

16. Kompakt och relativt homogent lager. Gråsvart färg. Består av k-jord (80-90%), obränt trä (10%), sand (1%), läderspill (1%), ev ngn aska (1%?). Lagret byter färg ca 1,5 m väster på profilen (=streckad linje). Väster om strecket får lagret en mer brun-grå färg (=beror på högre inblandning av obränt trä, upp till 30%).

17. Kompakt och relativt homogent lager. Gråsvart-brungrå färg. Består av k-jord (80-90%), obränt trä (10-20%), sand (1%).

Gamla och nya avstängningskranar i schakt 5.

18. Ev klenare stock. Obränd. Träet dåligt bevarat. Ligger i öst-västlig riktning.

19. Relativt kompakt (men mjukt) och relativt heterogent lager. Brungrå färg. Består av k-jord (40-60%), obränt trä (30-40%), mindre sten (ca 0,03 m diameter).

20. Inte så kompakt och relativt heterogent lager. Brungrå-orangebrun-grå färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (30-40%).

21. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Mörkt brungrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (20-30%).

22. Tränivå mellan lager 16 och 23.

23. Planka. Obränd. Med intakt (sågat) avslut. Ligger i väst nordvästlig – öst sydöstlig riktning. Plankans fulla bredd inte synlig i profilen.

24. Relativt kompakt och homogent lager. Brun-grå färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (30-40%), bark (5-10%; finns framförallt i botten på lagret, ev rest av barknivå?).

25. Heterogent, inte så kompakt lager. Brungrå-brun färg. Består av k-jord (60-70%), bark (10-20%), obränt trä (10-20%), sand (1-5%), ev mycket små flis av tegel (1%?).

26. Heterogent, inte så kompakt lager. Brungrå-grå färg. Består av obränt trä (50%), k-jord (40-50%), bark (5-10%), sand (1%).

27. Stock. Obränd. Troligen inte med intakt avslut. Ligger på lager 25.

28. Barknivå. Gråbrun-svart färg. Består av bark liggande horisontellt (60-70%), obränt trä (20-30%), k-jord (10-20%). Efter den streckade linjen vid 1,47 m väster på profilen får lagret ett högre k-jordsinnehåll och en annan färg. Härifrån och till profilens avslut i väster har

lagret en grå-brun färg och består av obränt trä (40-50%), k-jord (30-40%), bark (10-20%).

29. Relativt homogent och inte så kompakt lager. Brun-grå färg. Består av k-jord (60-70%), obränt trä (30%), grov sand (1%).

30. Heterogent och kompakt lager. Grå färg. Består av k-jord (50-60%), obränt trä (20-30%), sand (5%), trol ngt kolflis (1%?), trol ngn sot/aska (1%?), en skärvig sten (ca 0,07 x 0,03 m diameter). Tolkning: Träet i lagret delvis orienterat vertikalt ("stående") vilket gör att lagret tolkas som påfört.

31. Relativt kompakt och heterogent lager. Brungrå färg. Består av k-jord (70%), obränt trä (20-30%), bark (1-5%), ev ngn torvsand (1-5%?), ev ngn aska (1%?).

32. Inte så kompakt, heterogent lager. Grå-brun färg. Består av obränt trä (60-70%), k-jord (20%), sand (5-10%). Anmärkning: lagrets beskrivning ngt osäker pga lagrets litenhet. Det obrända träet i lagret härrör troligen från stockarna kontext 33.

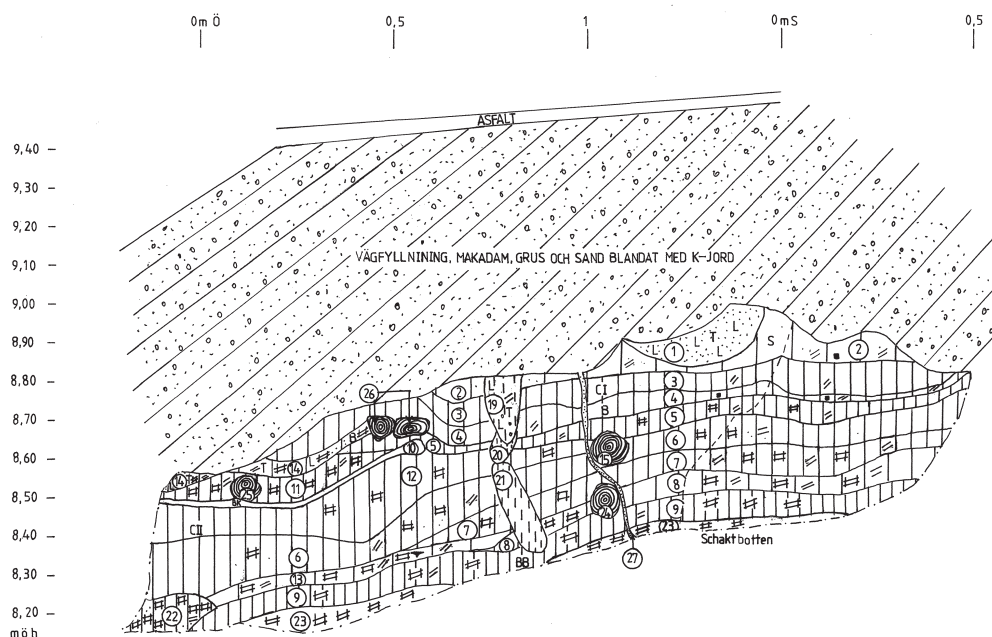
33. Två stockar. Obrända. Troligen inte intakta avslut. Orienterade i nord nordöstlig – syd sydvästlig riktning.

34. Inte så kompakt och relativt heterogent lager. Grå färg. Består av k-jord (50-60%), obränt trä (20-40%), bark (10-15%), sand (5%).

35. Stock. Dåligt bevarad. Obränd. Troligen inte intakt avslut. Ligger i nord-sydlig riktning. Ligger troligen på lager 34.

36. Stock. Dåligt bevarad. Obränd. Inte intakt avslut. Ligger i öst-västlig riktning.

37. Klen stock. Troligen inte intakt avslut. Ligger i öst-västlig riktning, något förskjutet i väst nordvästlig - öst nordöstlig riktning.

Figur 15
Schakt 5, profil 2 mot norr.

Lagerbeskrivning – schakt 5, profil 2 mot norr

1. Nedgrävning. Återfylld med en fyllning bestående av lerhaltig sand, beigevit i botten, mörkare brun-grå högre upp. Ligger i linser. Innehåller tegelflis. Tolkning: samma som för lager 1 profil 1.
2. Heterogent och relativt luckert lager (mjukt och fjädrande). Brunsvart färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (5-10%), sand (1%), en sten med ca 0,05 m diameter. Tendens till tränivå mot underliggande lager.
3. Relativt kompakt och homogent lager. Mörkt gråbrun färg. Består av k-jord (80%), obränt trä (5-10%). Fynd av keramik (fnr 16).
4. Relativt kompakt och relativt heterogent lager. Brungrå färg. Består av k-jord (70-80%), obränt trä (10-20%; mot öster i profilen innehåller lagret mer trä och verkar nästan som en förstörd tränivå), kolfelis (1%).
5. Kompakt och relativt homogent lager. Svartgrå-mörkbrun färg med inslag av olivgrönt. Består av k-jord (60%), gödsel (20-30%), obränt trä (20-30%), inslag av tussar av djurhår. Tendens till tränivå mot underlagrande lager.
6. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Brun-olivgrön färg. Består av k-jord (30-40%), gödsel (30-40%), obränt trä (20-30%), sand (1%). Tendens till tränivå mot underlagrande lager.
7. Skiktat men relativt kompakt lager. Homogent i sin heterogenitet. Olivgrön-brun färg. Består av gödsel (50%), k-jord (20-30%), obränt trä (20-30%). Tendens till tränivå mot underliggande lager.
8. Motsvarande beskrivning som för lager 7, men mer luckert.
9. Kompakt och relativt heterogent lager. Brun färg. Består av gödsel (60-70%), k-jord (10-20%), obränt trä (10-20%).
10. Barknivå. Består av bark (50-60%), k-jord (30-40%), obränt trä (5-10%).
11. Kompakt och relativt homogent lager. Brun färg. Består av gödsel (50-60%), obränt trä (20-30%), k-jord (10-20%). Sporadisk tränivå mot underliggande lager.

12. Relativt kompakt och relativt homogent lager. Brun-gråbrun färg. Består av gödsel (50%), k-jord (30%), obränt trä (20-30%). Fynd av keramik (fnr 17).
13. Luckert och heterogent lager. Gråbrun färg. Består av gödsel (40%), obränt trä (30-40%), laderspill (1-5%), barkflis (1%), sand (1%).
14. Heterogent och relativt luckert lager. Brungrå-grå färg. Består av k-jord (60%), gödsel (30%), obränt trä (10-20%), sand (1%). Bitvis tydlig barknivå i botten.
15. Stock. Obränd. Ligger i nord-sydlig riktning, möjligen något förskjutet åt nord nordöst – syd sydväst. Troligen inte intakt avslut. Vilar på lager 7.
16. Stock/stör. Obränd. Ligger i nord-sydlig riktning, möjligen något förskjutet åt nord nordöst – syd sydväst. Troligen inte intakt avslut. Vilar på lager 9.
17. Troligen planbilade plankor. Obrända. Dåligt bevarade. Ligger troligen i nord-sydlig riktning. Inte intakta avslut. Vilar på lager 5.
18. Planbilad plank. Ca 0,04 x 0,09 m diameter. Obränd. Inte intakt avslut. Vilar på barknivå 10.
19. Nedgrävning. Återfylld med en lucker fyllning bestående av gråaktig k-jord, tegelflis (10%), obränt trä (5-10%), grus (5-10%). Tolkning: troligen störhål.
20. Nedgrävning. Återfylld med lucker jord som troligen härrör från omkringliggande lager. Tolkning: stör/stolphål som återfyllts spontant när stolpen dragits ur.
21. Utseende och tolkning som för lager 20.
22. Kompakt och homogent lager. Brun-olivgrön färg. Består av gödsel (70-80%), k-jord (10%), obränt trä (10%), sand (1%).
23. Gödselhaltigt lager med gråbrun färg. Kunde inte närmare bestämmas.
- 24-26. Trästockar.

Undersökningsresultat

I den södra profilen (profil 1, figur 11) urskiljdes två tydliga nivåer av klenare stockar och kluvor liggande i nord-sydlig riktning (nr 16, 17). I flera fall satt träet löst och det kunde konstateras att stockarna/kluvorna endast fortsatte 0,2-0,3 m in i profilen för att sedan sluta i kapade ändar. Vidare påträffades här två nivåer av öst-västligt liggande stockar (nr 18, 19).

Lagren i den södra profilen hade i schaktets övre del karaktär av utomhusavsatta kulturjordslager (lager 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11). I en nivå av schaktets övre del hade lagren en mycket stor inblandning av läderspill och en tydlig tendens var att mängden läderspill ökade markant mot väster (lager 2, 3, 4). Ovanför denna nivå var inblandningen av läder mindre (lager 1).

I den södra profilens undre del var inblandningen av läderspill i lagren betydligt lägre eller saknades helt (lager 10, 11, 12, 13, 14). Här var lagren istället vanligen starkt gödselbemängda (lager 10, 12, 14).

Samtliga lager och konstruktioner som iaktogs i den södra profilen sluttade markant nedåt i väster.

I den östra profilen (profil 2, figur 12) iaktogs 14 stockar och en bjälke i nord-sydlig riktning (nr 23). Vidare iaktogs en tydlig zongräns i profilens norra del. Denna var tydlig inte minst genom de flätverksstörar och det öst-västliga dike som kunde dokumenteras (nr 11, 16, 17). Alla lager bröt också inom eller nära detta zongränsområde (möjligen med undantag av lager 15 och 21). Lagren i östra profilen hade samtliga karaktär av att ha blivit avsatta utomhus. I profilens undre del var lagren starkt gödselhaltiga (lager 19-21).

I den med östra profilen sammanhängande norra profilen iaktogs en nivå av klenare stockar och/eller kluvor i nord-sydlig riktning (nr 25). Längre ned kunde också en nord-sydlig plank dokumenteras (nr 26). Liksom i östra profilen var de undre lagren här starkt gödselhaltiga (lager 20-22).

Troligen är träet nr 25 i profil 2 samma trä som träet nr 17 i profil 1. Då bör lager 12 i profil 2 motsvara lager 5 i profil 1. Precis ovanför denna nivå vidtar i båda profilerna nivån med läderkoncentrationer. Det verkar därmed rimligt att anta att läderkoncentrationerna i båda profilerna är samtida.

Det öst-västliga dike som iaktogs i den östra profilen återfanns och dokumenterades även i den västra profilen (profil 3, figur 13). Diket var ca 0,3 m brett i toppen och ca 0,25 m brett i botten. Djupet var ca 0,2 m. Diket hade plan botten och närmast lodrät sydsida. Nordsidan sluttade något. Diket faller kraftigt mot väster. I den östra profilen kunde diket konstateras vara uppfyllt med en stor mängd läderspill och här påträffades även en del av ett tunnband. De öst-västligt löpande flätverksvidjor som påträffades i diket utgör eventuellt en rest av ett i eller intill diket löpande flätverksstaket.

Slutsatser

Tränivåerna i den södra och norra profilen samt den ensamma plankan i den norra profilen (nr 16, 17, 25 och 26) tolkas utgöra rester av gångplank för kavelbroar i Stora Gatan. De öst-västliga stockarna i den södra profilen samt de söder om zonbrytet belägna öst-västliga stockarna och bjälken i den östra profilen tolkas utgöra underliggare för kavelbroar i Stora Gatan.

I den östra profilen tolkas de iakttagna lagerbryten, förmodade flätverksstaket (nr 14, 16, 17) och diket (nr 11) utgöra gräns mellan gatan och en tomt. De öst-västliga stockar som iaktogs norr om zonen (nr 23) tolkas därför utgöra syllar och möjligen även golv (nr 18) till en på tomten belägen bodbebyggelse.

Det dyk som iaktogs hos kulturlagren och konstruktionerna i den södra profilens västligaste del tolkas bero på att en nord-sydlig passage något söder om profilen här anslutit till gatan. Dyket motsvarar passagens östra sida.

Denna passage bör även ha en fortsättning norr om Stora Gatan, och det är därför sannolikt att det i den östra och västra profilen iakttagna diket (nr 11) har mynnat ut i denna passage, som därför i centrum bör ha haft ett mot söder lutande dike eller en ränna som korsat gatan för att slutligen mynna i Mälaren. Det hos Stora Gatans lager och konstruktioner iakttagna dyket mot väster kan till en del troligen förklaras av detta. Med tiden har gatan kollapsat ned i denna, troligen i flera omgångar omgrävda/ombyggda, ränna/dike.

Diket nr 11 i den östra och västra profilen är något som hittills inte dokumenterats i Sigtuna. Det rör

sig med all sannolikhet om ett invid Stora Gatan löpande dräneringsdike av det slag som tidigare har kunnat konstateras i flera medeltida svenska städer (Hasselmo och Broberg 2001: 268-273).

Att inblandningen av läder på en nivå ökade åt väster i den södra profilen tolkas som att det på den åt söder anslutande tomten vid denna tidpunkt har skett mycket läderhantverk. Spillet har sedan dumpats i eller i närheten av passagen. Laderspill kan också ha ”runnit” ned genom passagen från de norr om gatan belägna tomterna. Även på Stora Gatans norra sida förefaller laderspill att ej ha dumpats ut på Stora Gatan. Läderhantverk i större skala är här främst belagt genom det av laderspill uppfyllda diket (östra profilen nr 11), medan de lager som tolkas vara avsatta i gatumiljö har ett mycket marginellt läderinnehåll (östra/norra profilen lager 1-3, 12, 15, 20-22).

Stora Gatans kant mot norr kan iakttas av zonbrytet i den östra profilen och dess kant mot söder genom att de som gångplank tolkade tränivåerna räcker ca 0,2-0,3 m in i den södra profilen (nr 16, 17). Stora Gatans bredd kan alltså även här tolkas ha varit ca 2,5 m.

Förekomsten av stora mängder laderspill i både östra profilen (diket nr 11, troligen även lager 9 och 10) och i den södra (lager 2, 3, 4) kan hypotetiskt tänkas ge denna nivå en datering till 1200-tal – tidigt 1300-tal. Denna datering stöds också genom den CI-skärva som påträffades i diket (fnr 11).

Detta innebär troligen att underlagrande lämningar kan dateras till tiden kring 1200-talets början. Att de inte är äldre än så kan rent hypotetiskt bestämmas utifrån avsaknaden av hornspill i lagren. I lager som preliminärt kan dateras till 1100-tal har det förekommit massiva hornspillsförekomster vid två större grävningar (kvarteret Trädgårdsmästaren 1988-1990 och kvarteret Professorn 1, 1999-2000) sammanlagt berörande 7 tomter belägna både norr och söder om Stora Gatan. I en majoritet av lagren från denna tid förekom hornspill, ofta i stor mängd (Petersson 2007: 11-12; Kerstin Fogelberg, muntligt meddelande).

De lager och konstruktioner som överlagrar läderfasen (i den södra profilen lager 1, i den östra/norra profilen lager 1-8) bör alltså ha avsatts en bit in i 1300-talet.

Schakt 5 – Stora Gatan mitt för Långgränd

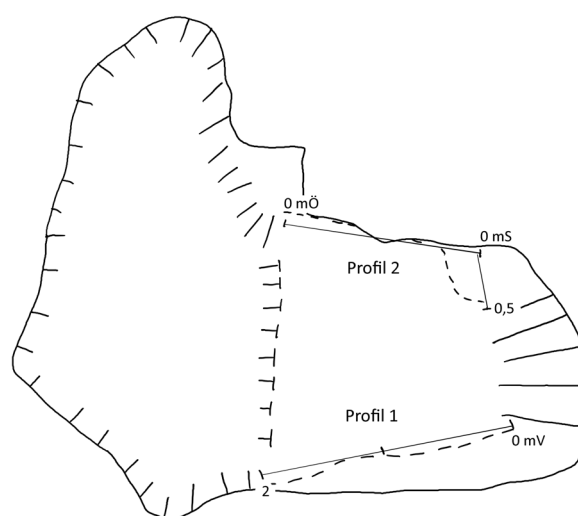
Utförande

I korsningen Stora Gatan – Långgränd upptogs med maskin ett L-formigt 10 m² stort schakt som var ca 4,5 m långt i öst-västlig riktning och ca 4 m långt i nord-sydlig riktning (figur 16). Djupet var ca 1,2-2 m. Endast den norra och södra väggen i schaktets östra del var orörda. Dessa dokumenterades i profil (figur 14, 15).

I ett sent skede utvidgades schaktet mot norr ca 3 m upp genom Långgränd till en brandpost vid ”Johans kiosk”. Schaktets bredd var ca 1,5 m, djupet ca 1,5-2 m. Endast recent fyllning i form av sand och grus framkom. Utvidgningen dokumenterades inte i fält, men är uppskattningsvis insträckt på planen (figur 16).

Undersökningsresultat

I den södra schaktväggen framkom en stor mängd, vanligen tunna, kulturlager och trärester (profil 1, figur 14). Majoriteten av lagren kunde bedömas vara utomhusavsatta kulturjordslager, men här iakttogs även ett torvsands-brandlager (lager 11). Ett mindre stolphål med en vidja kan tolkas som en rest av en flätverkskonstruktion, eventuellt ett staket (nr 14). Träresterna bestod annars ofta i mycket tunna nivåer av starkt sammanpressat trä, som tolkades utgöra rester av plank med en hudsaklig riktning i

Figur 16
Schakt 5, plan.

öst-väst. Grövre trä och stockar orienterade i öst-västlig riktning iaktogs också (nr 18, 27, 36, 37), liksom stockar orienterade i nord-sydlig riktning (nr 33, 35). Även plankor orienterade i nord-syd påträffades. Samtliga lager och träkonstruktioner sluttade starkt mot väster.

Den norra schaktväggen hade en något annorlunda karaktär (profil 2, figur 15). Här var lagren tjockare och uteslutande bestående av vad som bedömdes som utomhusavsatta kulturlager, ofta starkt gödselbemängda. Fem klenare stockar orienterade i nord-sydlig riktning dokumenterades (nr 15, 24, 25, 26). Inga trärester orienterade i öst-västlig riktning kunde iakttas. Ungefär i centrum av profilen framkom tre stolphål med klen diameter (nr 19, 20, 21). Stolphålen överlagrade varandra successivt.

Även i den norra profilen sluttar samtliga lager mot väster, dock inte lika markant som i den södra profilen.

Slutsatser

Att lagren är så tunna i den södra profilen och att det är en sådan mängd disparata trärester föranleder en tolkning att vi här befinner oss i en gränzon mellan Stora Gatan och den söder därom belägna tomten. De nord-sydligt orienterade planken ska kanske främst tolkas som gångplank härrörande från kavelbroar i Stora Gatan. Övriga träresters och lagers ursprung är mer svårbestämt. Troligen härrör de omväxlande från tomten och den där belägna bodbebyggelsen och från kavelbrokonstruktioner i Stora Gatan.

Den norra profilens något tjockare kulturlager och avsaknad av den södra profilens stora mängd träkonstruktioner får föranleda en tolkning att vi här befinner oss i Stora Gatan. De nord-sydligt löpande klenare stockarna tolkas därför som gångplank härrörande från kavelbroar.

Från andra sidan av det rörschakt som begränsar södra profilen mot väster (ca 2 m längre åt väster) är fortsättningsvis vattenledningsschaktets södra och del av dess norra vägg ritad i profil västerut fram till och med Gröna gränd. Vattenledningsschaktet har här en bredd på ca 1 meter. Södra profilen ligger ca 2,4 meter söder om Stora Gatans nuvarande norra begränsning och norra profilen ligger ca 1,4 meter söder om Stora Gatans nuvarande norra begränsning (Stora Gatan 1988. Wikström 2008-09-16).

Av undersökningen 1988 framgår klart att det även här föreligger en otydligare bild i den södra profilen jämfört med den norra: ”Pga de (i den södra profilen) tätliggande träkonstruktionerna förekom ingen tydlig lagerbild, utom de mest markanta som avtecknats i profilen... Detta skiljer sig starkt från norra profilen där lagerföljden är tydligare och träkonstruktionerna färre” (aa).

Schakt 5 i korsningen Stora Gatan - Laurenti gränd. Bilden tagen mot söder.

Av undersökningen 1988 framgår också att en hel del av träet i den södra profilen bestod av på olika vis bearbetade (fasade och/eller med urtag försedda) stockar orienterade i öst-västlig riktning. Här förekom även stenar med en storlek på upp till 0,35 m. Min tolkning är att vi även här har en övergångszon mellan gata och tomtmiljö, där det iakttagna träet och stenarna till en viss del härrör från syllar hörande till bebyggelsen på tomterna.

Att samtliga företeelser i de båda nu dokumenterade profilerna sluttar mot väster leder till en tolkning att en passage (=Långgränds föregångare) här anslutit till Stora Gatan. Dyket motsvarar passagens östra sida. De stolphål, eller snarare störhål, som iaktogs i den norra profilen (nr 19-21) tolkas kunna härröra från störar som placerats här för att låsa gångplan-ken i gatans kavelbroar och hindra dem från att rulla ned i ”passagediket”. Att det är tre störhål som successivt överlagrar varandra antas alltså visa på att man kontinuerligt har underhållit ”läset” och bytt ut det vid tre olika tillfällen, troligen i samband med att man anlagt nya kavelbroar.

Flera daterande fynd påträffades. I lager 3 och 8 i den södra profilen (profil 1) och i lager 3 i den norra profilen (profil 2) påträffades skärvor av CI-gods. En CII-skärva påträffades i den norra profilens lager

12. Dessutom kunde tegelflis iakttas i många lager (lager 8, 15 och 25 i den södra profilen, störhålet nr 19 i den norra profilen). Sammantaget tyder detta på att en majoritet av de iakttagna lagren och träresterna härrör från högmedeltid. Att kulturlagren är relativt tunna och att de påträffade träresterna är svåra att bestämma som konstruktioner blir med denna datering mera förståeligt. Under högmedeltid (runt år 1300) är det nämligen dokumenterat att det växer fram en fäbless för att städa (se Andrén 1986). Kulturlagerackumulationen minskar därmed drastiskt, och även uttjänta konstruktioner städas undan på ett sätt som inte skett tidigare.

En kuriös detalj i samband med schakt 5 är sandlinsen nr 27 i norra profilen (profil 2). Den tolkas

som en recent störning underifrån. I samband med en vattenläcka i den befintliga ledningen har vatten underifrån tryckt upp rörbäddens sand genom kulturlagret.

Schakt 6 – Stora Gatan framför kvarteret Draken

I Stora Gatan framför kvarteret Draken upptogs ett 16 m² stort schakt som sträckte sig ca 5 m i nord-sydlig riktning och hade en bredd i öst-västlig riktning på ca 2,5-3,5 m. Schaktets botten låg som djupast på ca + 7,50 möh. Schaktet benämns schakt 6 (figur 2). Endast recent fyllning i form av grus och sand framkom. Schaktet dokumenterades i plan.

Schakt 1 vid Stora Torget, schakt 6 framför kv Draken och längst bort schakt 3 vid Laurentii gränd. Bilden tagen mot väster.

Sammanfattande slutsatser

I både schakt 3 och schakt 4 kunde Stora Gatan tolkas att ha haft en bredd kring 2,5 meter. På båda dessa platser motsvarade gatans norra begränsning den än idag gällande, medan den södra ligger nära nuvarande Stora Gatans mitt.

Resultatet vad avser Stora Gatans södra begränsning får också stöd av iakttagelserna i schakt 5, samt, så som jag tolkar det, även av iakttagelserna av Mikael Karlsson 1988. Detta bör innebära att Stora Gatan under 1100- och 1200-tal här hade en bredd på ca 2,5 m. Någon gång senare har gatan breddats mot söder. Denna breddning kan tidigast ha skett under sen högmedeltid.

Stora Gatan har varit försedd med åtminstone ett dräneringsdike av ett slag som tidigare inte dokumenterats i Sigtuna. Detta dike förutsätter avrinningsdiken mot söder, vilket innebär att det måste ha funnits diken/rännor som korsat Stora Gatan. Dessas placering är endast tänkbar i dropprum och/eller passager mellan stadsgårdarna. Det bör ge att det finns svackor där passager och/eller dropprum med avrinningsdiken/rännor har anslutit till Stora Gatan. Två svackor, som tolkas som passager, har iakttagits vid den nu aktuella undersökningen.

Referenser

- Anderbjörk, J.-E. 1935-1937.** Sigtunagrävningar sommaren 1935. Upplands fornminnesförenings tidskrift XLV.
- Andrén, A. 1986.** I städernas undre värld. Medeltiden och arkeologin. Festskrift till Erik Cinthio. Lund Studies in Medieval Archaeology 1. Stockholm.
- Arbman, H. & Floderus, E. 2005.** Vattenledningsgrävningen i Sigtuna 1925. Arkeologisk rapport, redigerad och med en inledning av Rune Edberg. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 25
- Broberg, B & Hasselmo, M. 2001.** Urbana nödvändigheter – kommunala angelägenheter? Avloppssystem och sophantering i den medeltida staden. I: Andrén, Ersgård & Wienberg (red). Från stad till land. Lund Studies in Medieval Archaeology 29
- Bäck, M. 1996.** Stratigrafi och bebyggelse lämningar i Stora gatan. UV Stockholm, rapport 1996:127
- Lundberg, E. B. 1942.** Från Palmeska tomten. En grundgrävning 1941. Situne Dei 1942.
- Pettersson, B. 1990.** Stadsgården - hus och hemmiljö. I: Tesch, S. (Red.). Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90. Sigtuna. 38-49.
- Pettersson, B. 1995.** Stratigraphic analysis and settlement stratigraphy in early medieval Sigtuna. I: Arrhenius, B. (ed.). Laborativ Arkeologi 8. Journal of Nordic Archaeological Science. Stockholm. 65-77.
- Pettersson, B. 2007.** Kammakeriavfallets spridning på en tidigmedeltida stadsgård i Sigtuna. Situne Dei 2007
- Pettersson, M. 2002.** Rapport, Draken 1, Fornlämning 195, Sigtuna stad, Uppland. Arkeologisk schaktkontroll, 2000 (Arkivrapport)
- Tesch, S. 1994.** Sigtuna – Royal Stronghold and Early Town. The Emergence of Towns. Archaeology and Early Urbanization in Non-Roman, North-West Europe. Nilsson, L & Lilja, S (red). Stockholms universitet.
- Wikström, A. 2008-09-16.** Up, Sigtuna, Stora Gatan VA. Rapportsammanställning. Sigtuna Museums Undersöknings Verksamhet.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:

2021-01-20435

Uppdragsgivare:

Sigtuna Kommun

Kvarter/gata/fastighet:

Stora Gatan/Torggränd

Socken:

Sigtuna

Fornlämning:

RAÄ Sigtuna 195:1

Kommun:

Sigtuna

Landskap:

Uppland

Ekonomiskt kartblad:

118 21 Sigtuna

Typ av undersökning:

Arkeologisk förundersökning

Undersökt yta:

93 m²

Fältarbetstid:

oktober - november 2001

Fältarbetspersonal:

Sten Tesch (projektansvarig),
Johan Runer (fältansvarig),
Jenny Savonen, Frida Lindfors

Rapportarbete:

Johan Runer (rapportansvarig),
Jenny Savonen,
Anders Wikström (layout)

Dokumentationshandlingar som förvaras på
Sigtuna museum:

8 planritningar, 11 profilritningar,
115 digitala fotografier

Fynd:

17

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna.

tel.: 08 - 591 266 70, fax.: 08 - 597 838 83.
e-postadress: anders.wikstrom@sigtuna.se

Bilaga: Fyndlista

Fnr	Lager	Profil	Schakt	Material	Sakord	Undertyp	Formtyp	Del	Antal	Vikt	Anmärkning
1	1	2	1	Keramik	Kärl	CII		Buk	2	1	Skärvorna med passning
2	13	2	1	Lera	Lerklining				1	1	Litet stycke rödbränd lera.
3	1		2	Keramik	Kärl	BII y	Fat	Mynning	1	10	Kantskärva av rödgodsfat.
4	2		2	Keramik	Kärl	BII ä		Buk	1	9	Med flammig brungrön blyglasyr.
5	4	1	1	Järn	Odef fragmet				16	497	Klumpar av mycket hårt korroderat järn.
6	4	1	1	Slagg	Slagg				2	6	Eventuellt förslaggad lera.
7	11		2	Järn	Kniv				1	25	Relativt intakt. En del av träskafret bevarat i järnkorrosionen. (JS 011029)
8	8		3	Keramik	Kärl	Paffrath		Buk	2	24	Skärvorna med passning (JR / JS 011010)
9	8		3	Järn	Odef föremål				1	10	Mindre triangulärt järnobjekt. Avbrutet. (JR / JS 011010)
10	17		3	Järn	Odef fragmet				1	16	Mindre järnobjekt.
11	11	2	4	Keramik	Kärl	CI		Mynning	1	9	(JS / JR 011019)
12	11	2	4	Trä	Tunna	Laggkärl	Laggkärl	Tunnband	1	6	Tunnbandsfragment, ca 98 mm långt. (JS / JR 011019)
13	11	2	4	Läder	Skodon				1	20	Fragm ovanläder till barnsko. Med sömhål. (JS / JR 011019)
14	3	1	5	Keramik	Kärl	CI			1	0	Fyndet ej återfunnet vid registrering 020110
15	8	1	5	Keramik	Kärl	CI			1	0	Fyndet ej återfunnet vid registrering 020110
16	3	2	5	Keramik	Kärl	CI			1	0	Fyndet ej återfunnet vid registrering 020110
17	12	2	5	Keramik	Kärl	CII			1	0	Fyndet ej återfunnet vid registrering 020110

